

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ v PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

EU A AFRIKA JAKO „NOVÍ“ SOUSEDÉ

VÝZVY PRO ČESKOU ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVOU SPOLUPRÁCI

Výstup z výzkumného projektu v rámci programu GRACES

Autoři výzkumného projektu:

Ing. Tereza Němečková
Ing. Ondřej Horký
Ing. Petr Mazouch

Praha 2006

OBSAH

ÚVOD.....	3
1. MĚNÍCÍ SE PŘÍSTUP ES/EU K SUBSAHARSKÉ AFRICE ANEB NOVÁ STRATEGIE EU VŮČI AFRICE	6
1.1. První etapa přidružení.....	7
1.2. Druhá etapa přidružení – období Lomé.....	10
1.3. Podstata posunu od hospodářské spolupráce, resp. integrace k rozvojové spolupráci.....	16
1.3.1. Dohoda z Cotonou – nová forma spolupráce.....	21
1.3.2. Podstata měnícího se přístupu ES/EU.....	23
1.4. Nová strategie EU vůči Africe	24
1.4.1. Důvody pro přijetí nové Strategie	24
1.4.2. Hlavní nástroje spolupráce	26
2. VÝZVY PRO ROZVOJOVOU SPOLUPRÁCI ČESKÉ REPUBLIKY A AFRIKY.....	31
2.1. Současné česko-africké vztahy a rozvojová spolupráce.....	32
2.1.1. Od ideologie přes zapomnění ke globální odpovědnosti	32
2.1.2. Místo Afriky v rozvojové politice ČR a dalších členských zemí EU	35
2.2. Relevantní oblasti české zahraniční rozvojové spolupráce v Africe.....	38
2.2.1. Rozdělení kompetencí v rozvojové politice mezi EU a členskými státy	38
2.2.2. Komparativní výhody České republiky ve světle zkušeností z programových dokumentů, evaluačních misí a transformační zkušenosti.....	41
ZÁVĚR	46
DOPORUČENÍ PRO ČESKOU ZAHRANIČNÍ POLITIKU VŮČI AFRICE V KONTEXTU ROZVOJE A EVROPEIZACE	49
SEZNAM LITERATURY	51
SEZNAM TABULEK A SCHÉMAT	56
SEZNAM ZKRATEK	57
GRAFICKÁ PŘÍLOHA	58

„Nyní se naskytla jedinečná možnost rozhodujícím způsobem pomoci Africe dosáhnout udržitelného rozvoje. [...] Jedná se o naše společné poslání, a společnou povinnost.“

Strategie EU pro Afriku¹

„Pro Čechy zůstává subsaharská Afrika tradičně spíš vzdáleným územím bídy a kulis pro filmy o zvířatech a dobrodružné expedice Lambaréné než tématem, jímž je užitečně se vážně zabývat.“

MF DNES, 29.4.2006²

ÚVOD

Podnětem pro předloženou výzkumnou studii se stalo přijetí nové Strategie Evropské unie vůči Africe (dále Strategie), kterou Evropská rada schválila na svém prosincovém zasedání v roce 2005. Afrika, resp. její přetrvávající sociálně ekonomické problémy donutily Evropskou komisi (EK) k zamyšlení se nad svým přístupem k tomuto regionu. Ten podle zářijové zprávy OSN z roku 2005 o plnění Rozvojových cílů tisíciletí výrazně zaostává za ostatními rozvojovými regiony a jeho stabilní, avšak křehký ekonomický růst zaznamenaný zhruba od druhé poloviny 90. let tak díky silícím sociálním nerovnostem a stále velmi zanedbané technické a sociální infrastruktuře zůstává ohrožen. Na vině je, kromě jiného, i přístup rozvinutých zemí k tomuto regionu, Evropskou unii (EU) nevyjímaje. Autoři se proto rozhodli analyzovat postupně měnící se přístup EU k rozvojovým zemím (na příkladu právě afrických zemí), který vyústil až v současnou formu spolupráce, založenou primárně na rozvojové spolupráci. Přístup EU k Africe tento posun ilustruje zřejmě nejlépe. Název „noví“ sousedé má ilustrovat do jisté míry „nový“ přístup EU k tomuto regionu vyvolaný relativně nedávným vstupem deseti nových členských států do EU. Ačkoliv se přístup nezměnil výrazně, již teď je jisté, že vztahy bývalých socialistických států s Afrikou, resp. jejich nedávná transformace ovlivnila a současné hledání vhodných forem spolupráce iž částečně ovlivnilo, ale ještě i ovlivňovat bude celkový postoj „nové“ EU k rozvojovému světu, Afriku nevyjímaje. Na analýzu současné podoby vzájemné spolupráce mezi EU a zeměmi Afriky, resp. její subsaharské části navazuje pohled autorů na novou Strategii. Zde je cílem pokusit se poodhalit příčiny, které k jejímu relativně překvapivému přijetí v roce 2005 vedly a současně

---

¹ Evropská komise: Strategie EU pro Afriku, s. 7.

² Vodička, M.: Česká politika nezájmu aneb útěk z Afriky.

i zjistit, jaké nové možnosti a formy spolupráce tato strategie nabízí. Jelikož je Česká republika již třetím rokem členem EU a měla by se výrazně podílet na formulaci jejího budoucího přístupu k rozvojovým zemím, rozhodli se autoři, že v kontextu změn v dlouhodobém přístupu EU k rozvojovým zemím zhodnotí českou zahraniční rozvojovou spolupráci s Afrikou, resp. zhodnotí nepatrný příspěvek České republiky k sociálně ekonomickému rozvoji tohoto regionu, včetně doporučení pro další možnosti či rozvoj spolupráce v souvislosti s novou Strategií. V této souvislosti je nutné podotknout, že i když Afrika po dlouhá léta patřila mezi naše tradiční obchodní partnery, československé obchodní a jiné vztahy s tímto regionem se nestaly součástí studie, neboť jejich analýza by přesahovala rámec předložené studie, jejíž zejména druhá část se snaží soustředit na současnost. V současnosti totiž jako bychom nejenže nedokázali navázat na naši historii dobrých vztahů s Afrikou, ale současně jako bychom ani neznali možnosti naší větší realizace v tomto regionu, oblast rozvojové spolupráce nevyjímaje. Přitom význam Afriky v zahraniční politice EU narůstá a Česká republika by na tento jev měla být dostatečně připravena. Věříme, že analýza nové Strategie bude pro Českou republiku o to přínosnější, že ji, na rozdíl od jiných dokumentů EU, ještě ani nezaznamenal zatím poslední dokument *Hodnocení zahraniční rozvojové spolupráce ČR v roce 2005*.³

Studie je rozdělena do dvou částí. První z nich se obecně zabývá přístupem EU k rozvojovým zemím, který je ilustrován na příkladu afrických zemí. Ty patřily mezi první rozvojové země, se kterými tehdy ještě Evropské hospodářské společenství (EHS) začalo uzavírat dohody o spolupráci. Tento posun se postupně měnil od formy hospodářské spolupráce, resp. integrace až po rozvojovou spolupráci. Právě podstata tohoto posunu, včetně jeho forem, obsahu či důvodů neúspěchu je obsahem první části první kapitoly. V této souvislosti by autoři rádi upozornili na skutečnost, že v projektové dokumentaci bylo původně uvedeno, že se studie bude zabývat posunem od lokálního ke globálnímu přístupu k rozvojovým zemím. V průběhu studia předmětu ale autoři shledali, že daleko významnější pro pochopení podstaty současného přístupu EU k rozvojovým zemím je právě zmiňovaný posun ve formách spolupráce než geografický posun, který měli původně autoři projektu na mysli. Druhá část první kapitoly je pak věnována analýze již zmiňované Strategie. Tato analýza není podrobná, autoři se v ní zamysleli hlavně nad důvody, které EK mohly vést k jejímu vytvoření a zejména pak nad jejími praktickými aspekty – oblastmi a formami spolupráce, které tato Strategie pro příští léta předpokládá.

---

³ Ministerstvo zahraničních věcí ČR: *Hodnocení zahraniční rozvojové spolupráce ČR v roce 2005*.

Druhá část studie se věnuje minulosti a zejména současnosti a budoucnosti česko-afriických vztahů v kontextu nové Strategie. Důsledky nové Strategie pro Českou republiku neznamenají pouze otázku technického provedení závazků pro zahraniční, obchodní a rozvojovou politiku „nadiktovaných z Bruselu“, ale zejména důvod k reflexi, proč by měla být Afrika do budoucnosti partnerem a „novým sousedem“ České republiky i přesto, že česká rozvojová politika je dnes zaměřená především na země Balkánu a bývalého sovětského bloku. Druhá část studie se proto snaží o současné postižení pragmatického i etického aspektu Strategie, který bude vyjádřen v sérii doporučení pro českou zahraniční politiku.

Důležitou součástí předložené studie je grafická příloha. V ní se autoři soustředili na výběr takových dat, která by jasně definovala pozici Afriky v rámci rozvojové spolupráce EK, České republiky a dalších starých či nových členských států EU. Při jejich výběru autoři sledovali nejen důležité podklady pro dokreslení textové části studie, ale i např. podklady sloužící pro další navazující výzkum autorů či pro pedagogické účely. Za možnost zpracování studie autoři děkují Centru evropských studií při Fakultě mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze.⁴

---

⁴ Autoři rovněž děkují oponentům projektu PhDr. Petru Jelínkovi a PhDr. Lence Adamcové, CSc. za poskytnuté připomínky k původní verzi textu. Jejich náměty se stanou cenným podkladem pro další výzkum.

1. MĚNÍCÍ SE PŘÍSTUP ES/EU K SUBSAHARSKÉ AFRICE ANEB NOVÁ STRATEGIE EU VŮČI AFRICE

Evropská společenství (dále ES), resp. EU v průběhu několika desetiletí existence své ekonomické integrace postupně vytvářely a měnily vztahy se zeměmi, které v roce 1964, kdy proběhlo první zasedání představitelů UNCTAD (Konference OSN pro obchod a rozvoj), dostaly oficiální název rozvojové. Jednalo se a dodnes se jedná o ekonomiky, jejichž zejména socioekonomické odlišnosti a do jisté míry i odlišný strukturální vývoj zapříčinily odlišný stupeň ekonomického rozvoje než v případě evropských ekonomik. Evropské státy, ovlivněny svou v některých případech bohatou koloniální minulostí, cítily potřebu a někdy i nutnost udržet si ekonomické a do jisté míry i politické vazby na ekonomiky, které po několik desetiletí spadaly do jejich koloniální říše. První část této studie se snaží na příkladu zemí subsaharské Afriky (kam spadala velká část bývalých evropských koloniálních zemí) objasnit podstatu rodícího se a postupně měnícího posunu v přístupu rovněž rodící se a postupně vyvíjející evropské ekonomické integrace k rozvojovým zemím, konkrétně pak podstatu posunu od hospodářské spolupráce, resp. integrace k rozvojové spolupráci. Z časového hlediska se tato část studie opírá o období od počátků evropské integrace, resp. od počátků poválečné vlny dekolonizace, až po konec 90. let, kdy končila jednání o podpisu dohody o nové formě spolupráce mezi EU a skupinou zemí Afriky, Karibiku a Pacifiku, ve které země subsaharské Afriky tvoří většinu – Dohody z Cotonou. Analýza této dohody o spolupráci mezi zeměmi ACP a EU je záměrně zkrácena, neboť svým rozsahem by převyšovala rámec celé studie. Jsou zde pouze stručně nastíněny základní principy novodobé formy spolupráce, aby bylo lépe zřejmé, v čem se současná spolupráce odlišuje od dob předešlých, a současně i v čem se odlišuje či shoduje s novou Strategií (Strategií EU vůči Africe), jejíž podrobnější analýza je obsahem druhé části této první kapitoly. Snahou je ilustrovat posun v přístupu EU k rozvojovým regionům na konkrétním příkladě a současně i najít příčiny, které Evropskou komisi (EK) vedly k vytvoření nové Strategie, která vznikla pouhých 5 let poté, co byla podepsána poslední dohoda z Cotonou. Tato část studie obsahuje i praktickou část, resp. zaměřuje se na jednotlivé oblasti spolupráce a mapuje nástroje, které se od přijetí tohoto dokumentu v roce 2005 již podařilo zrealizovat a v jaké formě. V poslední části vybízí k zamyšlení, co by bylo z pohledu EU ještě nutno přijmout či vymyslet, aby se cíle navržené ve Strategii, resp. obecně cíle nutné k dosažení sociálně ekonomického rozvoje Afriky, skutečně jednou podařilo dosáhnout.

1.1. První etapa přidružení

Počátky formování přístupu EHS k rozvojovým zemím se datují do období konce 50. let 20. století, resp. do doby, kdy se nejen začínala formovat samotná myšlenka evropské integrace, ale současně do doby, kdy se v některých zemích začala rodit myšlenka na osamostatnění se z koloniální nadvlády. Jednalo se o období, kdy šest významných evropských ekonomik připravovalo svůj plán na ekonomickou integraci a kdy především představitelé koloniálních mocností, v čele s Francií, cítili potřebu formálně upravit vztahy mezi nově se rodící evropskou institucí a koloniálními územími. Vzhledem k nátlaku Francie je ve smlouvě o založení EHS z roku 1957 vztahům se skupinou tehdy nazývaných „zámořských území a výsoštných území“⁵ věnována relativně výrazná pozornost.⁶ Jednalo se o území, která v té době ještě patřila ve většině případů do francouzské koloniální říše, avšak ve Smlouvě o založení EHS již navázaly „zvláštní vztahy s Belgií, Francií, Itálií a Nizozemím“⁷. Nová forma spolupráce dostala oficiální název přidružení. „Přidružit se ke Společenství neznamena do něho vstoupit, nýbrž pouze vytvořit s ním společný rámec pro hospodářskou spolupráci,“⁸ bylo přidruženým rozvojovým zemím zdůrazňováno. Tato zvláštní forma mezinárodních ekonomických vztahů v podstatě navazovala na dosavadní, především obchodní, vztahy mezi Francií a koloniálními územími, avšak přinášela nové prvky.

Proklamovaným cílem nové formy spolupráce se stalo „přispět k hospodářskému a sociálnímu rozvoji přidružených území a vytvořit užší hospodářské vztahy mezi nimi a celým Společenstvím“ (čl. 131 smlouvy o EHS). Přidružení zámořských území a výsoštných území k EHS mělo být na základě Prováděcí dohody o přidružení zámořských území a výsoštných zemí ke Společenství z roku 1957 uskutečňováno ve třech hlavních sférách: v oblasti pohybu zboží, pracovních sil a kapitálu. Jednalo se tedy o hlubší formu internacionalizace vzájemných ekonomických vztahů – o mezinárodní ekonomickou integraci. V oblasti pohybu zboží uplatňovala EHS stejné nástroje jako v případě evropské integrace – odstraňování vývozních a dovozních cel a kvantitativních překážek ve vzájemném obchodě. Druhou oblastí byl volný pohyb pracovních sil, který se na základě čl. 135 Smlouvy o EHS měl uskutečňovat bez omezení (s výjimkou platnosti zdravotnických opatření apod.) a oboustranně. Třetí oblastí

---

⁵ Jednalo se převážně o bývalé kolonie států EHS v subsaharské Africe.

⁶ Jednalo se o články 131-136 Smlouvy o založení EHS, dále byla sepsána Příloha č. IV a zvláštní protokoly a kromě toho i samostatná Prováděcí dohoda o přidružení zámořských území a výsoštných území ke Společenství.

⁷ Článek 131 Smlouvy o založení EHS.

⁸ Holub, A. a kol.: Mezinárodní ekonomická integrace „Třetího světa“. SPN, Praha, 1977, str. 219.

byl volný pohyb kapitálu, jehož liberalizace se měla uskutečňovat postupně. Nástrojem finanční a technické spolupráce se měl stát Evropský rozvojový fond (dále EDF – European Development Fund), jehož největšími přispěvateli se staly především Německo a Francie (do 1. EDF začaly státy přispívat od roku 1958). Přidružené země tak očekávaly, že přísun finančních prostředků jim umožní realizovat své investiční a rozvojové plány, na které až dosud scházely finanční prostředky. Dohoda o přidružení zámořských území a výsostných území k EHS měla dobu platnosti omezenou na období pěti let. Během tohoto období ale získala celá řada afrických států, včetně francouzských kolonií, politickou nezávislost. Objevily se nové sociálně ekonomické problémy související s novým ekonomickým zřízením a bylo zcela zřejmé, že podstatu přidružení bude nutné upravit. Otázkou zůstávalo, jaké vhodné nástroje spolupráce zvolit.

V roce 1963 byla podepsána *dohoda z Yaoundé*, která v podstatě navázala na předešlou Prováděcí dohodu, avšak již blížeji definovala cíl vzájemné spolupráce se zeměmi subsaharské Afriky: „ulehčovat diversifikaci hospodářství a industrializaci přidružených zemí s ohledem na upevnění hospodářské rovnováhy a jejich hospodářské nezávislosti.“⁹ Tento cíl lze chápat jako posun k sektorovému přístupu k africkým zemím, zprvu definovaného jako důraz na rozvoj průmyslu. Forma mezinárodní ekonomické integrace byla zřejmá i zde. V oblasti pohybu zboží se obě strany zavázaly k dalšímu snižování celního zatížení, přidružené země se navíc zavázaly, že o své obchodní politice vůči třetím zemím budou EHS informovat a své kroky konzultovat, čímž se otevíral prostor pro EHS jejich obchodní politiku ovlivňovat. V oblasti pohybu osob k výraznému posunu nedošlo. Rozvojové země měly strach, že by postupná liberalizace mohla znamenat růst konkurence ve službách, řemeslech a svobodných podnikáních, čímž by se ohrozil křehký hospodářský vývoj těchto zemí, evropské státy se obávaly masivní vlny imigrace. Výrazné změny naopak dohoda přinesla v oblasti institucionální, což jen dokazuje fakt, že se jednalo o započatý proces mezinárodní ekonomické integrace. Na základě dohody z Yaoundé vznikly společné orgány – Rada přidružení, Výbor přidružení, Parlamentní konference a Rozhodčí soud. Vzniklé orgány ovšem nedostaly dostatek pravomocí, proto jejich praktický význam nebyl veliký.

Dosavadní charakter přidružení byl mnohými představiteli stále chápán jako provizorní a ze strany nespokojených afrických zemí se ozývaly hlasy na prohloubení forem spolupráce a navázání skutečné ekonomické integrace odpovídající jejich požadavkům. Značné problémy již v té době představovala např. Společná zemědělská politika EHS a snižující se podíly

---

⁹ Landa, V.: Přidružení rozvojových zemí k Evropskému hospodářskému společenství. Praha, EÚ ČSAV 1977, IPE č.125, str. 37.

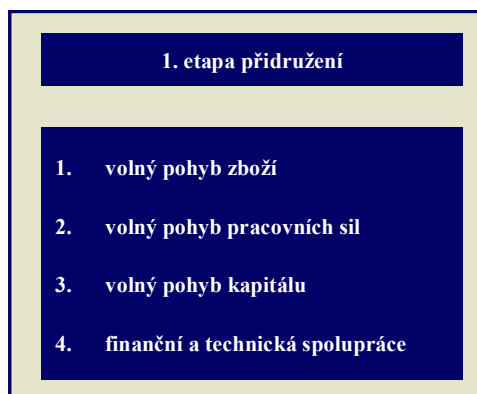
vývozu zemědělských produktů z afrických zemí na trh EHS. Současně se vynořovaly i další sociálně ekonomické problémy dané zejména rostoucím počtem obyvatelstva v rozvojových zemích a stále neutěšenou hospodářskou situací mnoha z nich.

V roce 1969 tak představitelé obou stran podepsaly novou dohodu o přidružení – **dohodu z Yaoundé II**. Celková koncepce spolupráce se ovšem od předešlé dohody příliš nezměnila. V oblasti obchodu zbožím došlo k dalšímu snížení celního zatížení, přidružené státy měly možnost navazovat regionální integraci mezi sebou, avšak EHS si vyhradila právo takovéto odchylky od principů volného pohybu zboží schvalovat. V oblasti hospodářské spolupráce se od přidružených zemí začalo vyžadovat zformování národních plánů rozvoje, na základě kterých měly být finanční prostředky čerpány. Jiné výraznější změny dohoda nepřinesla.

Již v roce 1965 započala jednání EHS se státy východní Afriky – Ugandou, Keňou a Tanzánií. Společná dohoda – **dohoda z Arushy** – byla posléze podepsána o tři roky později (1968). I s těmito státy byla podepsána dohoda o přidružení, která respektovala dosavadní vývoj v dohodách z Yaoundé. Jedinou výjimkou bylo vynechání článků o finanční a technické pomoci. Dohoda z Arushy představovala první snahu uzavřít dohodu o spolupráci s regionálním seskupením z rozvojových zemí, avšak nepodařilo se ji ratifikovat. V roce 1969 proto byla podepsána a následně i ratifikována dohoda z Arushy II, jejíž platnost byla, stejně jako v případě dohody z Yaoundé II, stanovena na pět let.

Uvedené základní formy a nástroje přidružení rozvojových zemí k EHS představovaly tzv. *první etapu přidružení (1958 – 1974)*. Původním záměrem bylo vytvořit novodobou formu mezinárodní ekonomické integrace mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi. Viz následující schéma. Avšak zejména vzhledem k dynamickým politickým změnám v přidružených zemích lze tuto etapu do jisté míry označit za období hledání vhodných metod a forem spolupráce s přidruženými zeměmi.

Schéma 1: Základní pilíře dohod o přidružení z první etapy (1958-1974)

Pramen: autor

Z hlediska hodnocení je těžké vyvozovat jakékoliv hodnotné závěry. Hlavním rysem se stalo zahájení procesu mezinárodní ekonomické integrace založené na metodě liberalizace vzájemných ekonomických vztahů. V této etapě docházelo primárně ke snižování tarifních a netarifních opatření na obou stranách. Tato opatření sice vedla k mírnému nárůstu obchodní výměny, avšak realita zůstala daleko za očekáváním. Zřejmě hlavním důvodem byla nedostatečná komplementarita ekonomik a z toho pramenící asymetrická obchodní výměna. Problematickým se ukázal být také obchod se zemědělskými produkty. Na dovoz některých z nich EHS poskytovala preferenční cla, avšak jednalo se zejména o produkty, jež zaujímaly ve struktuře afrických zemí pouze minimální podíl. Problémem byla také vysoká závislost afrických ekonomik na vývoji světových cen, z čehož plynula velká nestabilita jejich exportních příjmů. V oblasti volného pohybu osob došlo pouze ke zcela minimálním pokrokům, liberalizace pohybu kapitálu, zejména směrem do zemí Afriky, narážela spíše na politické problémy a nestabilitu v regionu, z čehož pramenila i nedostatečná důvěra investorů v region.

S platností od 1.1.1973 do EHS vstoupilo Dánsko, Irsko a Velká Británie, což způsobilo výraznou změnu v přístupu EHS k rozvojovým zemím. Od té doby lze datovat počátek tzv. *druhé etapy přidružení*, ve které přidružení coby specifická forma mezinárodní ekonomické integrace nabyla konkrétní podoby.

1.2. Druhá etapa přidružení – období Lomé

Velká Británie jako bohatá koloniální mocnost udržovala čilé hospodářské vztahy se státy Commonwealth (bývalými britskými koloniemi), jejichž právní ukotvení se muselo po vstupu Velké Británie do EHS vyřešit. Zemím Commonwealth bylo nabídnuto navázat na vztahy s EHS buďto na základě obchodních dohod nebo na základě dohod o přidružení, původně uzavřených převážně s bývalými francouzskými koloniemi. Státy Commonwealth se rozhodly pro druhou možnost. V roce 1975 tak byla podepsána první ze série čtyř, resp. pěti tzv. dohod z Lomé,¹⁰ podepsaných mezi zeměmi EHS a celkem 46 rozvojovými zeměmi Afriky, Karibiku a Pacifiku¹¹ (dále ACP – Africa, Caribbean, Pacific). Rok 1975 tak odstartoval

---

¹⁰ Za pátou dohodou z Lomé lze považovat revidovanou verzi Lomé IV z roku 1995.

¹¹ Z afrických zemí kromě zemí, které k EHS/ES byly přidruženy v rámci Yaoundských a Arushských dohod, přistoupily k této konvenci z bývalých britských kolonií Botswana, Gambie, Ghana, Lesotho, Libérie, Malawi, Nigérie, Sierra Leone, Svazijsko a Zambie. Z ostatních afrických zemí Etiopie, Guinea, Guinea-Bissau,

proces postupného prohlubování forem a nástrojů vzájemné spolupráce. Přidružení coby nová forma mezinárodní ekonomické integrace začala být ve své podstatě natolik zvláštní a unikátní, že byla některými odborníky označována dokonce za její *specifickou formu*.¹² Do ní původně vkládaná očekávání se však nakonec nenaplnila.

V mnoha aspektech navázala dohoda z Lomé I na formu přidružení z dob dohod z Yaoundé. Metoda ekonomické integrace zahájená v 50. letech se příliš nezměnila. Avšak dohoda z Lomé I již neupravovala pohyb pracovních sil a kapitálu, což se v prvním období přidružení ukázalo jako politicky neprůchodná forma spolupráce, pokračoval ale proces ekonomické liberalizace v oblasti vzájemného obchodu, doplněný o nové formy a nástroje. První z novinek, kterou s sebou první dohoda z Lomé I přinesla a která se stala jedním ze znaků specifické formy mezinárodní ekonomické integrace – přidružení, byla výrazná změna obchodního režimu. Země ACP dosáhly ústupku na EHS tím, že docílily zavedení nerekipročního obchodního režimu, resp. poskytnuté dovozní preference nemusely na oplátku poskytovat zemím ES. Avšak především preference na dovoz zemědělských komodit nebyly veliké (ne všechny položky byly pokryty – na banány, cukr a rum byly sepsány zvláštní protokoly, na některé komodity zůstaly uvaleny tarifní kvóty, sezónní omezení dovozu apod.), čímž se na první pohled velká výhoda zemí ACP výrazně snižovala, neboť mnohé z nich vyvážely pouze zemědělské komodity. Novým nástrojem spolupráce, který měl podporovat export vybraných komodit ze zemí ACP, se stal stabilizační fond na podporu exportu s názvem STABEX. Tento mechanismus definoval celkem 34 položek a klesly-li příjmy z vývozu některé z komodit v seznamu uvedených o více než 7,5 %, resp. 5 % v případě sisalu ve srovnání s předchozím rokem, měla země ACP právo čerpat finanční kompenzaci.¹³ Nástroj se zprvu jevil jako efektivní vyrovnávací mechanismus pohybu cen vybraných komodit na světových trzích, avšak jak se později ukázalo, vzhledem k formě podpory – půjčky a k náročné administrativě spojené s řízením fondu a opožděným platbám se STABEX následně ukázal být nástrojem ne příliš funkčním. Primární důraz byl v dohodě z Lomé I kladen na rozvoj průmyslu. V rámci zlepšování podmínek pro přenos technologií do zemí ACP byly vytvořeny dvě nové instituce: Centrum pro průmyslový rozvoj (CDI – Centre du développement industriel) a Rada pro průmyslovou spolupráci (CCI- Conseil de la coopération industriel). Obě měly přispívat především k zakládání společných podniků

Rovníková Guinea, Somálsko a Súdán. Z karibské oblasti Bahamy, Barbados, Granada, Jamajka a Trinidad a Tobago. Z pacifické oblasti Fidji, Tonga a Západní Samoa. Podle : The Convention of Lomé. Brussel 1976, Commission of the EEC, Information No 129)76)X)E.

¹² Adamcová, L.a kolektiv: Úvod do rozvojových studií. VŠE Praha, 2006, str. 94.

¹³ Tamtéž, str. 97-98.

s kapitálem ze zemí EHS. Rostoucí podpora rozvoje průmyslu svědčila o začínajícím *sektorovém přístupu* EHS k problematice rozvoje zemí ACP, což lze označit za jeden ze dalších znaků specifické formy mezinárodní ekonomické integrace.

Druhá dohoda z Lomé, která byla podepsána již s 58 státy ACP¹⁴ o čtyři roky později (1979) nesignalizovala výrazný posun od dohody předchozí, přestože rozvojové země zažily jedno ze svých dosud nejtěžších období, vyvolané především strukturálními, energetickými a dalšími krizemi ve světové ekonomice v průběhu celých 70. let. Sektorový přístup byl podpořen novým důrazem i na sektor zemědělství, a to především na potravinovou soběstačnost zemí ACP. Došlo ke vzniku Centra pro zemědělskou spolupráci (CCA – Centre pour la coopération agricole), jehož posláním se stalo zefektivnění zemědělství zemí ACP přenosem nových zkušeností a technologií. Hlavním přínosem této dohody se stalo vytvoření druhého stabilizačního mechanismu SYSMIN, který měl napomoci exportu nerostných surovin z rozvojových zemích, avšak problémy s čerpáním finančních prostředků byly obdobné jako případě prvního stabilizačního mechanismu STABEX. Ekonomická stagnace, či dokonce krize mnoha zemí ACP se postupně prohlubovala a na přelomu 70. a 80. let již bylo zřejmé, že státy ACP začnou žádat po EHS nejen zvýšenou finanční pomoc, ale i úpravu vzájemných ekonomických vztahů.

Třetí dohodu z Lomé podepsalo v roce 1984 již 12 států ES a 66 zemí ACP¹⁵. Dohoda jako první upřesnila strategii rozvoje vzájemných vztahů mezi oběma skupinami zemí, včetně nástrojů spolupráce a kompetencí hlavních institucí. Cílem dohody se stala podpora ekonomického, kulturního a sociálního rozvoje zemí ACP a diverzifikace vzájemných vztahů na základě solidarity a vzájemného zájmu.¹⁶ Třetí dohoda z Lomé již výrazněji rozšířila oblasti spolupráce. Došlo k prohloubení spolupráce v oblasti rozvoje zemědělství a průmyslu, nově se v dohodě objevilo rozvíjení kulturní či sociální spolupráce. Poprvé se v textu objevila podpora regionálním seskupením zemí ACP¹⁷, což lze považovat za počátek tzv. *diferencovaného přístupu* ES k rozvojovým zemím. Dohoda z Lomé III současně položila základ přesunu od hospodářské k rozvojové spolupráci, což následně potvrdila i dohoda

---

¹⁴ 12 států přistoupilo k Lomé II již v průběhu platnosti Lomé I: Belize, Antigua a Barbuda, Džibuti, Dominika, Komory, Kapverdské ostrovy, Ostrov Sv. Tomáše a Principův ostrov, Seychely, Sv. Vincent a Grenadiny, Sv. Lucie, Šalamounovy ostrovy, Papua-Nová Guinea.

¹⁵ Novými signatáři loméských dohod byly rozvojové země Pacifiku – Kiribati, Sv. Kryštof a Nevis, Tuvalu a Vanuatu – a stát Surinam.

¹⁶ The Third ACP-EEC Convention signed at Lomé on 8 December 1984, kapitola 1, článek 2.

¹⁷ The Third ACP-EEC Convention signed at Lomé on 8 December 1984, kapitola 7, články 101-123. Podpora růstu obchodu a vzájemné spolupráce mezi regiony v rámci skupiny zemí ACP se sice poprvé objevila již v dohodě z Lomé I (článek 47), avšak tehdy byla pouze jednou z oblastí, do které směřovaly finanční prostředky určené na finanční spolupráci, nikoliv jako součást základního textu dohody.

z Lomé IV. V dohodě z Lomé III byly navíc poprvé kategorizovány nástroje vzájemné spolupráce, kterými se staly i) obchodní režim ii) nástroje na podporu exportu komodit iii) finanční a technická spolupráce. Tato kategorizace, která se následně opakovala i v dalších dvou dohodách z Lomé naznačila nový směr v přístupu ES k rozvojovým zemím – primární oblastí spolupráce již nebyla hospodářská spolupráce, jež původně nabývala formy mezinárodní ekonomické integrace, ale spolupráce, která se rozšiřovala do nejrůznějších oblastí a jelikož jejím cílem se stala podpora ekonomického, kulturního a sociálního rozvoje zemí ACP, lze ji označit termínem rozvojová. Obchodní režim, stejně jako finanční a technická spolupráce (spadající v dnešní terminologii pod pojem rozvojová pomoc) se staly pouze jedněmi z nástrojů. Daleko zřetelněji je tento posun patrný v dohodě z Lomé IV.

Čtvrtou dohodu z Lomé podepsalo v roce 1989 opět 66 zemí ACP a 12 států ES. Dohoda vznikala v průběhu 80. let, resp. v období velmi obtížném pro většinu rozvojových ekonomik. Tato často kritická situace mnoha z nich (ekonomická stagnace, vysoká zadluženost, inflace či nezaměstnanost apod.) se odrazila i na rozsahu a obsahu nově vyjednávané dohody, která na rozdíl od předešlých byla uzavřena na dobu 10 let s tím, že finanční protokol se bude projednávat znovu po pěti letech. Právě dohoda o finanční spolupráci se stala svárem počátečních jednání o textu nové dohody. Země ACP požadovaly navýšení finančních prostředků na celkem 15,5 mld. ECU, což představovalo zhruba 50% nárůst oproti předešlému EDF (7,8 mld. ECU).¹⁸ ES nakonec uvolnila pouze 10,8 mld ECU, což země ACP chápaly jako výraz odklonu evropského zájmu o tento subregion.¹⁹ v textu dohody z Lomé IV se objevily nové oblasti spolupráce, jako např. V oblasti ochrany životního prostředí, přírodního dědictví, podpory rozvoje lidských zdrojů, podpory rozvoje soukromého sektoru či sektoru služeb. Novinkou a relativně přelomovým momentem se stalo začlenění textu článku 5 dohody, který říkal, že podmínkou skutečného rozvoje je dodržování lidských práv, což se má stát předmětem vzájemné spolupráce.²⁰ Přelomový byl tento článek především v tom, že předznamenal pozdější přesun v důrazu EU na politickou dimenzi vzájemné spolupráce (viz dohoda z Cotonou).

V letech 1994-1995 došlo v souvislosti s jednáním o novém finančním protokolu k revizi Lomé IV. Období pro vyjednávání nového textu dohody nebylo jednoduché. Jednak se začala projevovat „únava donorů“ z neustálého poskytování finanční pomoci, která nepřináší

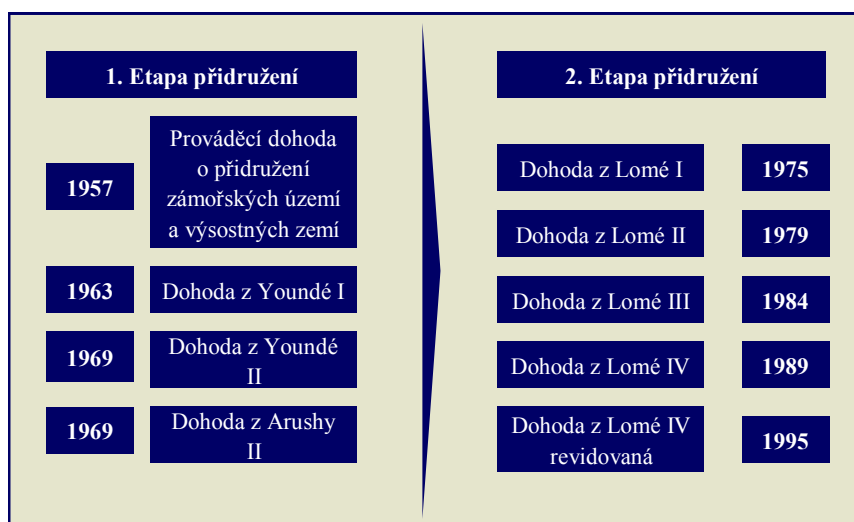
¹⁸ Lister, M.: The European Union and the South. Routledge, Londýn, 1997, str. 112.

¹⁹ Stokke, O., Hoebink, P.: Perspectives on European Development Co-operation. Routledge, Londýn, 2005, str. 588.

²⁰ The Fourth ACP-EEC Convention signed at Lomé on 15 December 1989, kapitola 1, článek 5.

očekávané výsledky a jednak se mezinárodní politická situace (rozpad socialistického bloku) vyvolala nátlak na nový rozměr spolupráce mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi. „Věci se musely změnit, aby mohly pokračovat.“²¹ v roce 1995 byla podepsána revidovaná verze dohody z Lomé IV. Avšak v textu revidované verze dohody z Lomé IV došlo nakonec pouze k minimálním úpravám. Zaprvé, článek 366 již explicitně říkal, že dojde-li v zemích ACP k porušování lidských práv, pak EU může suspendovat svou finanční pomoc. Zadruhé, v oblasti obchodní spolupráce došlo k mírnému rozšíření počtu položek v rámci preferenčního systému. Zatřetí, došlo k uzavření dohody o 8. EDF, jehož základní principy čerpání zůstaly nezměněny. Schéma č. 2 pro větší přehled rekapituluje časový a právní rámec obou etap přidružení zemí APC k ES/EU, které revidovaná verze dohody z Lomé IV uzavřela.

Schéma 2: Časový a právní rámec první a druhé etapy přidružení zemí ACP k ES/EU

Poznámka: roky označují dobu podpisu dohod
Pramen: autorka

Revidovaná dohoda z Lomé IV se stala poslední dohodou, která byla v rámci 2. etapy přidružení podepsána. Výsledky téměř 40leté spolupráce totiž nenaplnily původní očekávání. Nejenže se zhoršovala sociálně ekonomická situace mnoha zemí ACP, ale jak ukazuje tabulka č. 1, nedošlo ani k naplnění jednoho z původních cílů – začlenění zemí ACP do světové ekonomiky. Ani nerekiproční obchodní režim, podpůrné a stabilizační mechanismy či finanční spolupráce nepomohly zemím ACP zvyšovat a diverzifikovat svůj vývoz.

²¹ Lister, M.: The European ...op.cit., str. 132.

Tabulka 1: Obchod mezi zeměmi ACP a ES (v mil. ECU)

	Vývoz	Dovoz
1958	2,276	2,532
1970	4,142	5,715
1980	17,216	20,889
1990	16,649	20,195

Pramen: Lister, M.: The European Union and the South. Routledge, Londýn, 1997, str. 123.

Tabulka navíc ilustruje i fakt, že po zavedení nerekipročního obchodního režimu vzrostl mezi léty 1970-1980 vývoz zemí ACP o 416 %, ale dovoz ze zemí ES o 365 %, což nepředstavuje tak veliký rozdíl v porovnání s výrazně nerekipročními obchodními výhodami. EK zhodnotila tuto situaci v roce 1990 následovně: Je velmi smutné, že většině zemí ACP nepřinesly preferenční výhody téměř žádný užitek, protože jejich obchod v podstatě neexistuje, a jestli existoval, tak už dnes zanikl.²² Jedním z mnoha příčin je i fakt, že pouze 35-40 % vývozu zemí ACP se kvalifikovalo do zvýhodněného obchodního režimu, navíc tarifní i netarifní zatížení mezinárodního obchodu s rozvojovými zeměmi v období po 2. Světové válce výrazně klesalo (GATT), čímž se nadále preferenční výhody zemí ACP snižovaly. Tento fakt dokumentuje i skutečnost, že podíl zemí ACP na zahraničním obchodě ES stabilně klesal. Viz tabulka č. 2

Tabulka 2: Vývoj vzájemného obchodu mezi ES/EU a zeměmi ACP v letech 1980 a 1990 (v %)

	1980	1990
Podíl na celkovém dovozu EU (v %)	10,4	6,4
Podíl na celkovém vývozu EU (v %)	11,5	5,8

Pramen: DG Development: Trade relations between the European Union and the developing countries. European Commission, Brussels, 1995, str. 20. DG Trade. Podle: <http://ec.europa.eu/comm/trade/issues/bilateral/data.htm>.

Jaké však byly příčiny neúspěchu přidružení? Příčiny neúspěchu přidružení coby specifické formy mezinárodní ekonomické integrace lze obecně rozdělit do dvou základních skupin – příčiny vnější a vnitřní. Mezi vnější lze zařadit politicko-ekonomickou situaci ve světové ekonomice v průběhu období zhruba od poloviny 70. let, kdy byla podepsána první dohoda z Lomé. Již bylo řečeno, že mnohé země ACP prožívaly v té době poprvé od doby své

²² Lister, M.: The European Union and the South. Routledge, Londýn, 1997, str. 123.

politické nezávislosti výraznou hospodářskou stagnaci či krizi, kterou vyvolal nejprve první a posléze i druhý ropný šok, ale důsledky krizí surovinových, energetických či potravinových. Následný hospodářský vývoj v 80. letech znamenal pro mnohé rozvojové ekonomiky velmi složité období vzpamatovávání se z krizí předešlých a mnohým z nich se pokusy o oživení svých ekonomik nedařilo zrealizovat. Tato situace se pochopitelně nevyhnula ani zemím ACP, a mnohé z nich tak byly nuceny řešit sociálně ekonomické problémy (např. nárůst chudoby, nezaměstnanosti, vysokou inflaci apod.), které doposud relativně úspěšně zvládaly. Tato situace se samozřejmě negativně odrazila i na exportních možnostech zemí ACP, resp. na možnostech restrukturalizace svých ekonomik. Řada zemí navíc prošla i obtížným politickým obdobím. V některých zemích vládly vojenské či diktátorské režimy, jiné země sužovaly občanské konflikty. Není proto divu, že zhruba od poloviny 80. let, kdy začala jednání o textu dohody Lomé IV, začaly země ACP požadovat jinou formu spolupráce zaměřenou nikoliv primárně na růst zapojení jejich zemí do světové ekonomiky, ale řešení ožehavých otázek jejich sociálně ekonomického rozvoje.

Mezi tzv. vnitřní příčiny lze zařadit především zvolenou formu spolupráce, tedy specifickou formu mezinárodní ekonomické integrace. Již bylo řečeno, že základní metodou přidružení se stala metoda liberalizace vzájemných ekonomických vztahů, jak se později ukázalo, jednalo se především o vztahy obchodní. Výhoda byla spatřována v tom, že výrazným odstraněním obchodních bariér dojde k zesílení toku vzájemně směňovaného zboží, což příznivě ovlivní domácí výrobu. Po naplnění domácích výrobních kapacit pak dojde k rozvoji investic, což postupně povede ke specializaci jednotlivých ekonomik. Růst komplementarity zemí pak zajistí růst vzájemného obchodu i do budoucna. Obecně řečeno, mezinárodní ekonomická integrace mezi rozvojovými a rozvinutými ekonomikami musí respektovat specifika rozvojových zemí, stejně jako specifikace integrace z toho vyplývající.

1.3. Podstata posunu od hospodářské spolupráce, resp. integrace k rozvojové spolupráci

Výrazným zlomem v přístupu EU k rozvojovým zemím se stalo přijetí dohody o založení EU z Maastrichtu z roku 1992. Dohoda z Maastrichtu se v oblasti rozvojové politiky stala přelomovou hned ve dvou důležitých aspektech. Zaprvé, poprvé v historii došlo k zařazení samostatného článku o rozvojové spolupráci v primárních dokumentech ES (kapitola XVIII

nese název Rozvojová spolupráce) a současně s tím se i poprvé v historii začal v oficiálních dokumentech ES používat termín rozvojová politika (development policy). Tento termín nebyl sice nikdy přesně definován, přesto lze předpokládat, že obsahuje souhrn aktivit a nástrojů, které vedou k podpoře sociálně ekonomického rozvoje rozvojových zemí, resp. představuje ucelený přístup ES k těmto zemím. Zadruhé, dohoda z Maastrichtu poprvé definovala tzv. přístup 3C, který by měl být založený na zvyšování efektivity poskytované rozvojové pomoci (aid effectiveness), resp. jak se později ukázalo, efektivity celého přístupu k rozvojovým zemím (development effectiveness)²³. Aktivity dotýkající se rozvojových zemí měly být od té doby koordinované, vzájemně komplementární a koherentní (což platilo nejen pro aktivity v rámci rozvojové politiky, ale i v rámci všech politik EU, které se rozvojových zemí dotýkaly). Dohoda z Maastrichtu tak odstartovala novou etapu v přístupu ES/EU k rozvojovým zemím, která již není založena primárně na principech mezinárodní ekonomické integrace, resp. rozvíjení její specifické formy – přidružení, ale na rozvíjení nové formy –rozvojové spolupráce.

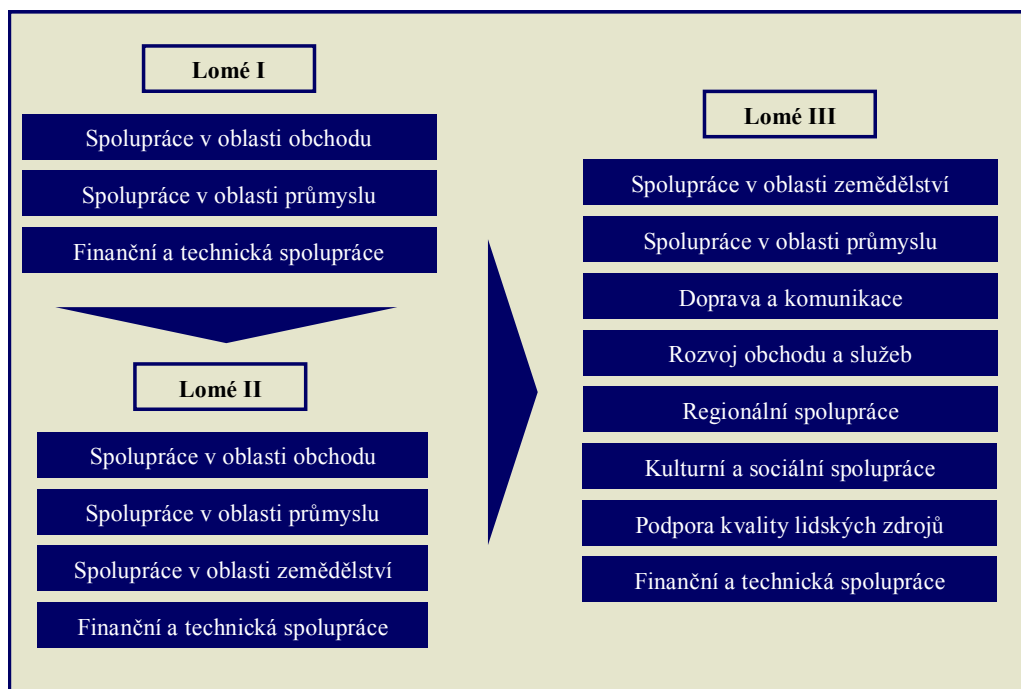
Tento posun se začal rodit již v průběhu 80.let. ES původně prosazovala založit spolupráci se zeměmi ACP na základních ekonomických svobodách charakteristických pro mezinárodní ekonomickou integraci – volný pohyb zboží, pracovních sil a kapitálu. Jelikož se některé pasáže ukázaly následně politicky neprůchodné, ustoupila EHS od tohoto záměru a začala prosazovat hospodářskou spolupráci, resp. integraci založenou primárně na liberalizaci vzájemných obchodních vztahů. Tento přístup dokumentují výše popsání dohody z Lomé I a II. Současně se začal profilovat tzv. sektorový přístup charakteristický nejprve důraz na rozvoj průmyslu (Lomé I) a následně na rozvoj zemědělství (Lomé II). Dohoda z Lomé III postupný přechod od hospodářské spolupráce, resp. integrace k rozvojové spolupráci potvrdila. Zaprvé, došlo k rozšíření oblastí spolupráce (již nikoliv primárně obchod a finanční a technická spolupráce) a obchod se již nestal jednou z oblastí spolupráce, nýbrž jedním z nástrojů spolupráce (vedle stabilizačních a podpůrných mechanismů a finanční a technické pomoci). Tento moment byl přelomový, neboť od té doby byl obchod považován za jednu z oblastí spolupráce, resp. za pilíř spolupráce, od dohody z Lomé III již jako jeden z nástrojů. Jedním z možných vysvětlení je i skutečnost, že do popředí evropského zájmu se na rozdíl od původních ekonomických zájmů dostávala bezpečnost. Lokální konflikty mnohdy přerostly v mezinárodní a zejména v následujících letech (90. léta a přelom tisíciletí) se k bezpečnostním rizikům připojila hrozba mezinárodního terorismu. Na nové hrozby bylo

---

²³ Lockhart, S.: From aid effectiveness to development effectiveness: strategy and policy coherence in fragile states. Working paper, Overseas Development Institute, Londýn, 2005, str. 1.

nutné reagovat a postupné rozšiřování oblastí spolupráce mohla být jednou z cest. Postupné rozšiřování oblastí spolupráce, společně i s názornou ukázkou měnících se priorit ilustruje schéma č. 3.

Schéma 3: Hlavní témata spolupráce v dohodách z Lomé I, II a III

Pramen: The First ACP-EEC Convention signed at Lomé on 28 February 1975. The second ACP-EEC Convention signed at Lomé. The Third ACP-EEC Convention signed at Lomé on 8 December 1984.

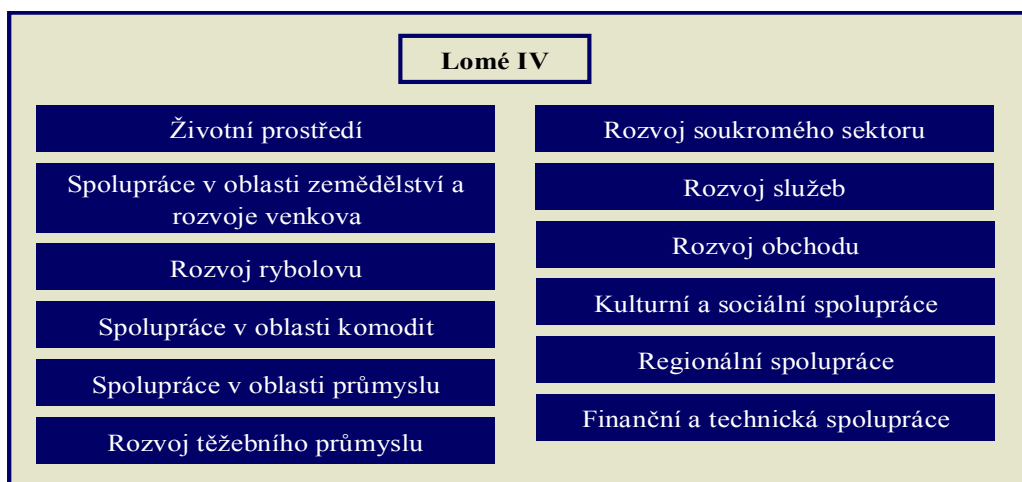
Dalším momentem, který by mohl tento rodící se posun dokumentovat, je měnící se pojetí rozvojové pomoci, v té době stále ještě nazývané finanční a technické pomoci. V této souvislosti je nutné upozornit na odlišení pojmů rozvojová spolupráce (development co-operation), která představuje podstatu nového přístupu k rozvojovým zemím založenou na spolupráci mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi v celé škále oblastí směřující k sociálně ekonomickému rozvoji rozvojových zemí a rozvojové pomoci (development aid nebo assistance). Rozvojová pomoc představovala nenávratné finanční toky směřující do rozvojových zemí. V současnosti podle definice Výboru pro rozvojovou pomoc (DAC – Development Assistance Committee)²⁴ při Organizaci pro hospodářskou spolupráci (OECD) představuje granty nebo půjčky poskytované rozvojovým zemím, které mají za cíl podporu sociálně ekonomického rozvoje. Do jisté míry lze rozvojovou pomoc chápan jako jeden z nástrojů rozvojové spolupráce.

²⁴ DAC je jedním z orgánů Organizace pro hospodářskou spolupráci OECD (Organization for Economic Development). Česká republika v něm má pouze statut pozorovatele.

V dohodě z Lomé I byly prostředky na finanční a technickou spolupráci využívány především na rozvoj venkova, průmyslu, energetického a těžebního průmyslu, turismu či obchodních aktivit typu marketing či spolupráce malých a středních firem. V dohodě z Lomé III byl již záběr mnohem širší, od rozvoj průmyslu či venkova, přes ochranu životního prostředí, rozvoj dopravy či kulturní spolupráci. Rozvojová pomoc reflektovala stále se rozšiřující potřeby zemí ACP a netýkala se již pouze aktivit na podporu rozvoje průmyslu či obchodu. Tento posun souvisel i s již výše zmiňovaným přerazením obchodu mezi nástroje spolupráce.

Dohoda z Lomé IV tento trend přechodu od hospodářské spolupráce, resp. integrace k rozvojové spolupráci (k jiným prioritám než byla liberalizace vzájemných ekonomických vztahů) pouze potvrdila. Následující schéma ilustruje značně rozšířený záběr oblastí vzájemné spolupráce.

Schéma 4: Hlavní témata spolupráce dohody z Lomé IV

Pramen: The Fourth ACP-EEC Convention signed at Lomé on 15 December 1989.

Měnicí se posun směrem k rozvojové spolupráci potvrdila i jednání kolem podpisu revidované dohody z Lomé IV, kdy bylo zřejmé, že celý dosavadní systém spolupráce bude muset být výrazně modifikován. V listopadu 1996 Evropská komise vydala tzv. Zelenou knihu²⁵, jež se stala základem dalších diskusí mezi členskými státy i státy ACP ohledně budoucího charakteru vzájemné spolupráce. Jasně bylo pouze to, že přidružení jako forma vzájemné spolupráce již není dále aplikovatelná. Po skončení veřejné diskuse byla v září 1998

²⁵ Livre vert sur les relations entre l'Union Européenne et les pays ACP à l'aube du 21ème siècle. Luxembourg, CECA-CE-CEEA 1997.

zahájena jednání o textu nové dohody. Hlavní požadavky na novou formu vzájemné spolupráce by se daly shrnout takto:²⁶

1. ***Důraz na politickou spolupráci*** se zeměmi ACP – širší, hlubší a efektivnější politický dialog se měl stát nástrojem prevence konfliktů, dodržování práva, respektu k lidským právům, společnému boji proti kriminalitě či korupci apod. Jednalo se o návrh na další rozšíření témat vzájemné spolupráce, které by se z oblasti sociálně ekonomické přesunulo i do oblasti politické.
2. ***Narovnání vzájemných obchodních vztahů*** – dosavadní nerekiproční obchodní vztah nepřinášel očekávané výsledky a navíc bylo nutné vyhovět požadavkům Světové obchodní organizace. V této souvislosti se otevíraly dvě možnosti: zavést obchodní režim pro země ACP založený na Všeobecném systému preferencí nebo podepsat s jednotlivými integračními seskupeními v zemích ACP tzv. regionální hospodářské dohody o partnerství (REPA – Regional Economic Partnership Agreement). Zvítězila druhá varianta, která poskytovala možnost vyjednat se zeměmi ACP takové podmínky obchodu, které by jim oproti ostatním rozvojovým zemím zajišťovaly určité privilegium jako doposud.
3. ***Důraz na decentralizovanou a efektivní rozvojovou spolupráci*** – únava donorů byla zřejmá, přesto nutnost rozvojové pomoci nepominula. EU se proto snažila zreformovat svůj systém vnějších ekonomických vztahů, včetně vnitřní institucionální reformy, ale stále zřejmější byla nutnost klást větší důraz na zapojení do otázky rozvoje dané země celé řady občanských sdružení, nevládních organizací, škol, politických stran apod. (tzv. participatory partnership) a zrevidovat stávající principy přerozdělování a čerpání finančních prostředků, to vše v zájmu zvyšování efektivity poskytované rozvojové pomoci.

Započatý proces jednání o novém textu dohody o spolupráci v roce 1998 tak definitivně potvrdil odklon EU od specifické formy mezinárodní ekonomické integrace jako možného typu spolupráce s rozvojovými zeměmi a plně potvrdil přechod k rozvojové spolupráci coby nové formě vzájemných vztahů mezi rozvinutými a rozvojovými ekonomikami. Následná stručná analýza hlavních principů a novinek vzájemné spolupráce dovolí blíže ilustrovat podstatu přístupu založeného na rozvojové spolupráci.

---

²⁶ Cox, A., Chapman, J.: The European Community External Cooperation Programmes – Policies, Management and Distribution. Office for official publications of the European Communities, Luxemburg, 1999, str. 60.

1.3.1. Dohoda z Cotonou – nová forma spolupráce

Vyvrcholením změn, které probíhaly v rámci EU a v rámci jejich vnějších vztahů s rozvojovými zeměmi, se stala zatím poslední dohoda, která upravuje vzájemné vztahy mezi zeměmi EU a ACP – Dohoda z Cotonou. Dohoda z Cotonou byla podepsána dne 23. června 2000 v Cotonou, hlavním městě Beninu, mezi 15 zeměmi EU a 77 zeměmi ACP²⁷. První výraznou změnou oproti lomským dohodám se stalo slovo partnerství v názvu dohody, které mělo symbolizovat posun od pojetí rozvojových zemí jako přidružených zemí po jejich pojetí jako partnerů. Dalšími principy spolupráce se staly:

1. rovnost mezi partnery a přizpůsobování strategií rozvoje z pohledu naplňování cílů partnerství, jejich přizpůsobování podle zemí a jejich obyvatelstva,
2. účast – partnerství je otevřeno, kromě státu jako hlavního partnera, dalším partnerům. Za tyto jsou považovány veřejné – státní úřady (místní, národní, regionální), nestátní partneři (soukromý sektor, hospodářské a sociální společnosti, včetně odborových organizací) a občanské společnosti ve všech podobách podle národních podmínek,
3. ústřední úloha dialogu a vzájemné respektování,
4. diferenciací a regionalizací – zvláštní pozornost je věnována regionální dimenzi, zejména nejméně rozvinutým, vnitrozemským a ostrovním státům s ohledem na dosaženou úroveň jejich rozvoje.²⁸

Novinek, které s sebou Dohoda z Cotonou přinesla, je celá řada a předmětem této studie není všechny vyjmenovat. Přesto je nutné upozornit alespoň na některé z nich. První výraznou novinkou, která souvisela i s novým přístupem k rozvojovým zemím (partnerství), se stal důraz na účast celé občanské společnosti v úloze rozvoje. Až doposud považovala ES/EU za partnery hlavně politické představitele zemí ACP, avšak nyní začala připravovat speciální programy pro nevládní organizace, státní podniky, soukromé podnikatele apod., aby zdůraznila jejich neodmyslitelnou úlohu v procesu rozvoje země. Pokračoval proces rozšiřování a prohlubování oblastí vzájemné spolupráce. Např. důraz byl nově kladen na spolupráci v politické oblasti – EU zdůrazňovala nutnost politického dialogu, povinnost

---

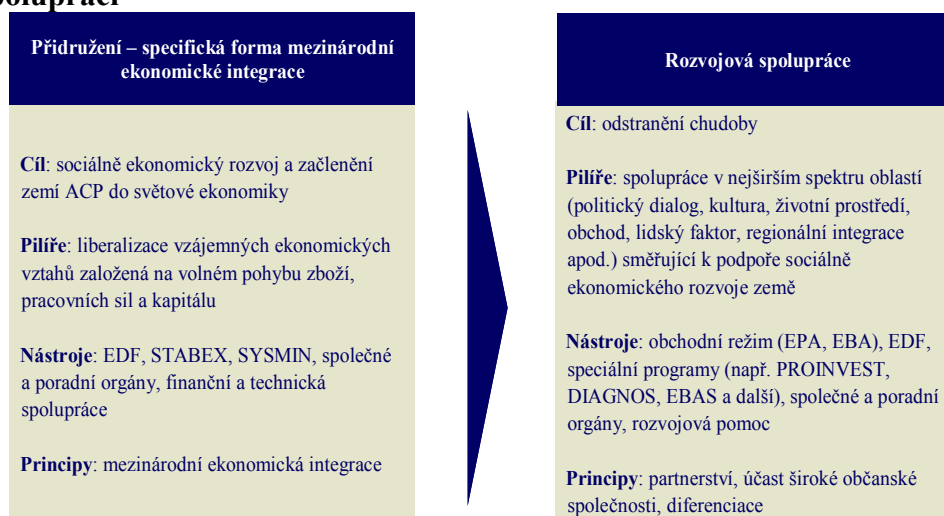
²⁷ v druhé polovině 90. let přistoupily k Lomé Eritrea a Jižní Afrika. Novými signatáři Dohody z Cotonou jsou Cookovy ostrovy, Marshallovy ostrovy, Mikronésie, Nauru, Niue a Palau. Kuba byla v prosinci 2000 přijata za člena ACP, ale neratifikovala tuto dohodu z Cotonou.

²⁸ Accord de partenariat ACP-EU signé à Cotonou le 23 juin 2000. Bruxelles, Le Courrier, No spéciale, září 2000, část I, hlava I, čl. 1, 2 a 6.

dodržovat lidská práva, či dodržovat právo obecně. Politický dialog se stal hlavním elementem vzájemné spolupráce. Změnily se i nástroje spolupráce – některé zanikly, jako např. podpůrné mechanismy STABEX a SYSMIN, naopak vznikly nové na podporu rybolovu, či rozvoje soukromého sektoru a další.

Neméně důležitou změnu přinesla i oblasti jednoho z významných nástrojů spolupráce – ve vzájemném obchodě. Po 25 letech nerekipročního obchodního vztahu přistoupily obě strany na nutnou podmínku Světové obchodní organizace – reciproční obchodní vztah. V současnosti tak stále probíhají jednání mezi EU a představiteli jednotlivých regionálních seskupení v rámci zemí ACP, které směřují k uzavření dohod o ekonomické spolupráce (EPA – Economic Partnership Agreement), které s platností od 1.1.2008 zavedou nový obchodní režim mezi EU a zeměmi ACP. Není záměrem této studie hodnotit či analyzovat současný stav jednání, přesto podle názoru autorky je velmi pravděpodobné, že k uzavření jednání s některými regionálními seskupeními nedojde včas. V této souvislosti je také nutné podotknout, že země ACP dostaly na výběr setrvat v rámci nového obchodního režimu EBA (Everything But Arms), který nejméně rozvinutým zemím umožňuje bezcelně a bez omezení dovážet do EU veškeré produkty kromě zbraní a vojenského materiálu. Země rovněž dostaly na výběr nevstupovat do jednání o EPA, avšak jiná varianta, než přistoupit na Všeobecný systém preferencí jim prozatím nebyla předložena. Tento posun k recipročnímu obchodnímu vztahu rovněž dokresluje posun k modelu partnerství ve vzájemných vztazích. Dohoda z Cotonou byla podepsána na období 20 let, což jen dokazuje, jak složitá a obsáhlá jsou jednání mezi oběma stranami.

Schéma 5: Rozdíly mezi hospodářskou spoluprací, resp. integrací a rozvojovou spoluprací

Pramen: autorka

1.3.2. Podstata měnícího se přístupu ES/EU

Na základě stručné analýzy významných bodů nové dohody z Cotonou lze shrnout podstatu změny ve zvolené formě spolupráce. Schéma č. 5 se snaží postihnout základní rozdíly v obou formách spolupráce – přidružení (hospodářské spolupráce, resp. integrace) a rozvojové spolupráce. První odlišnost v obou modelech spolupráce lze spatřovat již v definici cílů. Zatímco přidružení definovalo cíl jako sociálně ekonomický rozvoj zemí ACP a jejich postupné začleňování do světové ekonomiky, resp. cíl ekonomický, mezinárodní rozvojová spolupráce již za cíl své spolupráce nepovažuje nic z oblasti ekonomické, nýbrž definuje cíl společný široké oblasti činností – odstraňování chudoby. Volba cíle odpovídá i širokému záběru oblastí, které tato forma spolupráce pokrývá (počínaje politickou spoluprací, přes obchod, rozvoj soukromého sektoru, ochranu životního prostředí až například ke kultuře). Zatímco přidružení zdůrazňovalo především ekonomickou linii spolupráce, doplněnou o rozvojovou pomoc, opírající se o základní principy mezinárodní ekonomické integrace – volný pohyb zboží, osob a kapitálu, rozvojová spolupráce se opírá především o rozvojovou dimenzi vzájemných vztahů, ve kterých rozvojová pomoc, stejně jako obchodní režim se řadí mezi základní nástroje spolupráce. Forma mezinárodní ekonomické integrace tak nebyla zcela přerušena (odvíjí se pouze od odlišných pravidel), ale její význam ustoupil do pozadí na úkor dalším oblastem spolupráce. Nemalý rozdíl představují i základní principy spolupráce. Zatímco v případě přidružení se principy odvíjely od principů mezinárodní ekonomické integrace, v případě rozvojové spolupráce se již klade důraz na partnerství ve vzájemných vztazích, na zapojování celé široké občanské společnosti do problematiky rozvoje (tzv. princip účasti) či na nutnosti dodržovat diferencovaný přístup k rozvojovým zemím, např. na základě regionálních sdružení, na základě stupně jejich sociálně ekonomického rozvoje (LDC) či na jejich geografických podmínkách (např. ostrovní země). Za jednu hlavních příčin postupné změny priorit a následné změny formy spolupráce se kromě dosavadních neutěšených výsledků vzájemné spolupráce mohla stát i nová bezpečnostní hrozba, která na přelomu nového tisíciletí dostala konkrétní tvář mezinárodního terorismu. Avšak ohrožení evropské bezpečnosti mohly ovlivnit i např. šířící se nemoci v rozvojovém světě, zhoršující se životní prostředí či snižující se zásoby pitné vody a další.

1.4. Nová strategie EU vůči Africe

Přelom nového tisíciletí s sebou přinesl další změnu, jež v přístupu EU k rozvojovým zemím byla patrná již v průběhu 90. let. Jednalo se o zvýšený důraz na efektivitu poskytované rozvojové pomoci. K této změně nabádalo zhruba od poloviny 90. let také mezinárodní společenství, zastoupené především Výborem pro rozvojovou spolupráci DAC (Development Assistance Committee) při OECD, a v neposlední řadě i veřejnost samotná, která již začínala být z neustálého poskytování finančních prostředků na rozvoj třetích zemích „unavena“, neboť pomoc nepřinášela slibované výsledky. V roce 2005, resp. v roce relativně významném pro další posun ve vývoji přístupu EU k rozvojovým zemím, přišla EK s návrhem vytvořit nový dokument, který by podpořil zvýšení efektivity poskytované rozvojové pomoci vůči regionu, který podle nejrůznějších sociálně ekonomických ukazatelů nejvíce zaostával za ostatními – vůči Africe. Dokument dostal název Strategie EU vůči Africe²⁹ (dále jen Strategie). Strategie plně splňuje kritéria podstaty nového přístupu k rozvojovým zemím – rozvojovou spolupráci, avšak není zcela jisté, jaké je její místo v hierarchii dokumentů týkajících se vztahu mezi EU a zeměmi Afriky a jaké byly důvody pro její přijetí.

1.4.1. Důvody pro přijetí nové Strategie

Již krátce po zveřejnění nové Strategie se začalo spekulovat nad důvody, které k přijetí podobného dokumentu vedly, zvláště pak uvědomíme-li si, že před pěti lety podepsala EU, resp. ES se státy ACP tzv. Dohodu z Cotonou, jejíž text trvala více jak 5 let a jejíž platnost byla z toho důvodu prodloužena až na 20 let. Příčinou se zřejmě stal rok 2005 samotný, resp. přijetí celé řady významných dokumentů a závazků ze strany EU, které zásadně ovlivní budoucí přístup EU k rozvojovým zemím. Jednalo se např. o závazek zvýšit poskytovanou rozvojovou pomoc na úroveň 0,7 % HND do roku 2015, přičemž minimálně 50 % z těchto prostředků bude směřovat do Afriky, nebo o závazek zvyšovat efektivitu své rozvojové pomoci či klást důraz na koherenci svých politik. Důvodem k takto radikálním příslibům byl nejspíše tlak mezinárodního společenství, které před blížícím se summitem Valného shromáždění OSN v září 2005, na kterém se měla projednávat zpráva o plnění Rozvojových cílů tisíciletí, tušilo, že zpráva bude kritická a že zejména v případě nejchudšího

---

²⁹ The EU Strategy for Africa: Towards a strategic partnership. Brussels, 19 December 2005, 15961/05.

subregionu světa bude konstatováno, že subsaharská Afrika je na cestě nesplnit ani jeden z předsevzatých cílů a že velký podíl na tomto vývoji mají vyspělé státy a jejich přístup k těmto zemím. Lze tak vyvodit závěr, že právě zaostávání Afriky, zejména její subsaharské části, v plnění Rozvojových cílů tisíciletí znamenalo pro EK jeden z důvodů, proč svůj přístup vůči tomuto regionu začala měnit. Významnou roli v této iniciativě jistě sehrálo i britské předsednictví v EU v roce 2005 a zejména snahy Blairova kabinetu zvýšit zájem EU a region Afriky (např. Blairova komise pro Afriku). Dalším impulsem se mohl stát nástup nových donorů, jako např. Číny, jejíž nová strategie vůči Africe a zejména prudké pronikání na africký kontinent vyvolalo nečekanou reakci v EK, která se cítila ohrožena na své přítomnosti v africkém regionu a pocítovala nutnost zvýšit i svou viditelnost, která se postupně vytrácela. Za jeden z vnitřních důvodů lze považovat novou diskusi ohledně zvyšování efektivity rozvojové pomoci (novou ve smyslu, že první diskuse proběhla již krátce po přijetí smlouvy z Maastrichtu, kde byl tzv. Koncept 3C definován, avšak v průběhu 90. let jakoby zanikla do pozadí ostatních problémů). Tlak mezinárodního společenství sílil a EU byla nucena přijmout řadu reformních opatření, která by k tomuto cíli směřovala. Jedním z nich byl i závazek zvyšovat koherenci svých politik vůči rozvojovému světu. Právě přístup EU zejména k africkým státům (např. zvyšování rozvojové pomoci africkým zemědělcům na straně jedné a nárůst vývozu dotovaných zemědělských produktů na straně druhé) se často stával terčem ostré kritiky představitelů mnoha států či jiných organizací. EK se proto v nové africké strategii pokusila o propojení všech svých přístupů k africkému regionu – dokument se věnuje oblasti míru a bezpečnosti, obchodu, či lidského faktoru a představuje plně tzv. smíšený přístup (*mixed approach*) – nutnou podmínku úspěšné koherence. V neposlední řadě jedním z vnitřních důvodů může být i neúspěšný pokus o svolání v pořadí již druhého euro-afrického summitu do Lisabonu, pro něž se nakonec nenašla agenda jednání. Nová strategie tak může posloužit jako jeden z bodů, jež by se mohl stát námětem setkání představitelů obou stran, které by mělo proběhnout co nejdříve.

Kolem přijetí nové strategie panuje celá řada dalších nejasností. Jednou z nich je např. zcela nejasná vazba na již zmiňovanou Dohodu z Cotonou. Zatímco dohoda z Cotonou upravuje vztahy mezi EU a zeměmi ACP, nová Strategie považuje Afriku za jeden kontinent, zahrnuje tedy kromě států subsaharské Afriky, které jsou členy skupiny zemí ACP, i státy severní Afriky. Jinými slovy, Strategie „dubljuje“ Dohodu z Cotonou v oblasti vztahů mezi zeměmi EU a subsaharské Afriky a na obdobný problém lze narazit i u států severní Afriky. Státy severní Afriky jsou členy tzv. Euro-středomořského partnerství a vazba nové africké Strategie na Barcelonskou deklaraci v textu rovněž není jasně definovaná. Navíc nově

subregion severní Afriky spadá pod novou politiku sousedství EU. Vazba je opět nejasná. Výše zmíněné nejasnosti pouze nahrávají kritikům, kteří tvrdí, že EK pouze produkuje nové dokumenty a v přemíře administrativy není schopná jiné efektivnější akce. Tomu nahrává i fakt, že novou Strategii připravili samotní úředníci EK, a to nejen bez účasti široké evropské občanské společnosti, ale i bez účasti jakéhokoliv představitele africké strany. Nová Strategie představuje vizi rozvoje afrického kontinentu z pohledu EU, jak tvrdí EK, ale podle obsahu lze spíše usuzovat, že představuje vizi rozvoje afrického regionu z pohledu EK samotné, neboť z přípravy byly vynechány i jednotlivé členské státy. V této souvislosti je nutné upozornit na skutečnost, že historie již několikrát ukázala, že bez společného přístupu k řešení problémů nelze dosáhnout žádných efektivních výsledků.

1.4.2. Hlavní nástroje spolupráce

Nová Strategie je rozdělena do pěti částí. První z nich se zabývá problémy z oblasti míru a stability v regionu, druhá pak oblastí lidských práv a dobrého vládnutí (good governance), třetí část je věnována rozvojové spolupráci, čtvrtá poněkud zvláštnímu spojení ekonomického růstu, regionální integrace a obchodu a konečně poslední část je věnována oblasti lidských zdrojů. Jak již bylo řečeno, jedná se o evropskou vizi rozvoje afrického regionu, která obsahuje nástin vytyčených cílů a nástrojů k jejich dosažení. Následující text vynechá analýzu cílů Strategie a jejich případnou komparaci s cíli např. Stanovenými v rámci Dohody z Cotonou, ale zaměří se na praktický aspekt nové Strategie, a to na konkrétné nástroje spolupráce, které byly nově definovány a hlavně na ty, které se již podařilo implementovat.

V první části věnované otázkám *míru a stability* se říká, že „bez míru nemůže být trvalý rozvoj a bez vedoucí úlohy afrických představitelů při ukončování lokálních konfliktů nemůže být trvalý mír.“³⁰ EU se tak zavázala spolupracovat s africkými institucemi, především s Africkou unií (AU) a s dalšími subregionálními organizacemi, a s africkými vládami na možných způsobech předcházení konfliktů. Je nutné poznamenat, že v této oblasti spolupráce je EU relativně aktivní. V první řadě došlo k podpoře spolupráce s AU v oblasti prevence a řešení konfliktů. AU, resp. její Mírová a bezpečnostní rada (Peace and Security Council) vypracovala tzv. plán APSA (African Peace and Security Architecture), který definuje jednotlivé fáze konfliktu a způsoby řešení vlastními africkými silami. Plán dokumentuje odhodlanost africké strany postavit se ke svým lokálním konfliktům čelem a za

---

³⁰ The EU Strategy for Africa: Towards a strategic partnership. Brussels, 19 December 2005, 15961/05, str. 2.

podpory ze strany EU, zejména finanční, lokální konflikty řešit. Již na prosincovém zasedání Rady ministrů EU v roce 2003 bylo rozhodnuto o vytvoření nového finančního nástroje, který by podobným cílům afrických vlád napomáhal. V rámci 9. EDF tak bylo rozhodnuto o vytvoření tzv. **nástroje na podporu afrického míru (African Peace Facility)**, na něž bylo uvolněno celkem 250 mil EUR.³¹ v rámci jednání o 10. EDF, jehož čerpání bude povoleno od roku 2008, bylo na podporu míru a stability v regionu vyčleněno celkem 300 mil. EUR.³² Finanční prostředky smějí být použity na podporu mírových jednotek, v žádném případě nesmějí jít přímo na nákup zbraní a vojenského materiálu. Zřejmě největší podíl finančních prostředků byl prozatím vyčleněn na konflikt v Dárfúru (215 mil EUR), z nichž byly financovány nejen mírové rozhovory mezi zneprátelenými stranami, ale i mírové jednotky, které v zemi působí. EK se navíc letos rozhodla vyčlenit 100 mil EUR na humanitární pomoc obětem konfliktu.³³ EU se dále zavázala poskytovat tzv. postkonfliktní pomoc při rekonstrukci regionu, podporovat nově vytvořenou Komisi OSN pro mírové jednotky či posilovat tzv. křehké státy (*fragile states*). V případě snah OSN o udržení míru v regionu nevyloučila ani možnost nasazení evropských vojenských jednotek. Nedílnou součástí udržitelnosti míru v regionu je i omezení dostupnosti zbraní. EU si proto vytýčila cíl výrazně omezit ilegální obchod se zbraněmi, a to například zvýšenými kontrolami na hranicích a mezinárodní smlouvou o obchodu se zbraněmi. K výraznému pokroku v této oblasti prozatím nedošlo.

V části o **lidských právech a vládnutí** se říká, že „úspěšný rozvoj vyžaduje respekt k lidským právům, demokratickým principům a vládě práva.“³⁴ Podpora dobrého vládnutí neznamená v pojetí EU pouze boj proti korupci, ale zahrnuje širší sféru vládnutí – ekonomického, politického, sociálního či vládnutí v oblasti životního prostředí. V rámci AU a programu NEPAD byl již v roce 2001 představen nový nástroj, který by měl „monitorovat a vyhodnocovat vládnutí“ v těch afrických zemích, které na tento program přistoupí (**APRM – African Peer Review Mechanism**). EU konečně uznala relevanci tohoto nástroje a v nové Strategii se zavázala, že jej bude finančně podporovat a jeho výsledky respektovat, resp. zahrnovat do svého hodnocení dobrého vládnutí v zemi. Navíc pokud se státy rozhodnou na základě APRM reformovat svůj systém správy, pak v rámci 10. EDF bude na tyto aktivity vyčleněno celkem 3 mil EUR.³⁵ Celý proces reformy by měl podle EU probíhat tím

---

³¹ European Communities: The African Peace Facility. DG Development, Brusel, červenec 2006, str. 4.

³² Tamtéž.

³³ www.africa-cares.org/africa/peace_security.htm

³⁴ The EU Strategy for Africa: ..., op.cit, str. 3.

³⁵ www.africa-cares.org/africa/governance.htm

způsobem, že na základě APRM by měl být zhodnocen stav vládnutí v zemi, identifikovaná hlavní slabá místa a vytvořen tzv. plán vládnutí (governance plan), na jehož základě by se měly provádět hlavní reformy, na které by EU byla ochotna přispívat.³⁶ Podpora APRM by pak měla být směřována i na podporu sekretariátu, jeho monitorujících a vyhodnocujících misí, či na podporu regionálních seskupení, aby podněcovaly co nejvíce svých členských zemí vstoupit do systému APRM.

EU se dále zavázala podporovat lidská práva, a to formou budování kapacit právních systémů, národních komisí na ochranu lidských práv a organizací občanské společnosti. Zmiňuje se i o nutnosti bojovat proti korupci, organizovanému zločinu, obchodu s lidmi či obchodu s drogami. Prostředkem, jak těmto věcem zabránit, je podporovat větší zodpovědnost afrických vlád vůči svým občanům, zlepšit transparentnost veřejných finančních systémů či podporovat brzkou ratifikaci konvence OSN proti korupci všemi zeměmi nebo jejich přistoupení k tzv. procesu z Kimberly zabývajícího se těžbou strategických nerostných surovin. Konkrétnější nástroje zatím nebyly definovány, ale v rámci politiky sousedství, která, jak již bylo řečeno, se vztahuje i na státy severní Afriky, hlásá EU diferencovaný přístup k jednotlivým zemím založený jejím historickým, sociálním, kulturním i politickým vývoji. Pravdou zůstává, že EU klade na otázku dobrého vládnutí v nejširším slova smyslu velký důraz, za což se často stává terčem kritiky. V posledních dokumentech lze proto vysledovat např. mírný odklon od důrazného prosazování dodržování lidských práv v rozvojových zemích, resp. od postihu za jejich nedodržování.

V části věnované *rozvojové pomoci* se říká, že „africký rozvoj musí být doprovázen zvýšeným přílivem předvídatelných a odpovídajících finančních prostředků.“³⁷ EU zde znovu zopakovala své rozhodnutí z května 2005, že do konce roku 2015 zvýší svou rozvojovou pomoc na 0,7 % HNP, přičemž do konce roku 2010 se tento podíl zvýší na 0,56 %.³⁸ Pro africké představitele je důležité, že celá polovina těchto finančních prostředků bude směřovat do Afriky. V současnosti celých 51 % rozvojové pomoci celé EU, tzn. bilaterální pomoci členských států a EK, směřuje do subregionu subsaharské Afriky.³⁹ v nové Strategii se EU současně zavázala zabezpečit efektivní, a pokud se množství týče, předvídatelnou finanční pomoc Africe. V této souvislosti nová Strategie zmiňuje podporu novým zdrojům

---

³⁶ European Commission: Governance in the European Consensus on Development: Towards a harmonised approach within the European Union. COM (2006) 426 final, str. 11-12.

³⁷ The EU Strategy for Africa: ..., op.cit, str. 4.

³⁸ Pro nové členské státy byl tento závazek stanoven na 0,17 % HNP do konce 2010 a 0,33 % do konce roku 2015.

³⁹ European Commission and OECD: Donor Atlas 2006 – Volume I: Maliny the official assistance. Brusel, 2006, str. 19.

financování, např. zavedení poplatku z letenky či tzv. mezinárodní finanční nástroj (*International Financial Facility*), jehož smyslem je zavedení poplatků či daní z mezinárodních finančních transakcí. O takových možnostech finančních zdrojů se prozatím stále jedná. Součástí problému financování rozvoje rozvojových zemí je i otázka jejich oddlužení. Ve Strategii se říká, že v rámci mezinárodní iniciativy HIPC dojde k oddlužení těchto zemí až ve výši 42 mld EUR.⁴⁰

V části – **udržitelný ekonomický růst, regionální integrace a obchod** – se říká, že „rychlý a udržitelný růst je důležitý pro vymýcení chudoby v Africe.“⁴¹ v této souvislosti se nová strategie zmínila o nutnosti propojit Afriku nejen navzájem, ale i s celým světem. EU se proto zavázala podporovat vznik tzv. **infrastrukturálního partnerství mezi EU a Afrikou (Infrastructure Partnership)**.⁴² 13. července 2006 pak EK navrhla základní dokument se stejným názvem⁴³, který by měl zahájit výstavbu propojení Afriky navzájem. První fází společného projektu bude identifikace železničních tratí, silnic a dálnic, vodovodního rozvodu či elektrického vedení s cílem identifikovat místa, která nejsou dostatečně propojená. K tomuto účelu vytvořila EU ve spolupráci s Evropskou investiční bankou nový fond (The EU Infrastructure Trust Fund for Africa), do něhož budou jak EK, tak i Evropská Investiční Banka společně přispívat grantovým příspěvkem a na libovůli členských států bude, zda se připojí či nikoliv. V rámci 10. EDF by pak mělo na výstavbu infrastruktury být vyčleněno dalších 5,6 mld EUR.⁴⁴ První společné projekty by měly být zahájeny na počátku roku 2007. Další otázkou, na kterou se strategie v této části zaměřuje, se týká zapojování Afriky do světové ekonomiky. EU v této souvislosti konstatuje, že bude tlačit na implementaci rozhodnutí přijatých v rámci tzv. rozvojového kola jednání WTO v Doha, aby zajistila, že obchod bude „pracovat“ pro lidi. V této souvislosti jsou také zmíněna pokračující jednání o obchodních dohodách (EPA – Economic Partnership Agreements) mezi EU a jednotlivými integračními seskupeními zemí ACP, stejně tak jako jednání se severoafrickými zeměmi s cílem vytvořit zóny volného obchodu v rámci vztahů EU a států jižního a východního Středomoří do konce roku 2012. EU považuje EPA za jeden z hlavních nástrojů podpory místního trhu, zavedení průhledných pravidel původu a postupného zapojování zemí do světové ekonomiky a v tomto smyslu probíhají v současnosti i jednání s jednotlivými

---

⁴⁰ The EU Strategy for Africa: ..., op.cit., str. 4.

⁴¹ The EU Strategy for Africa: ..., op.cit., str. 5.

⁴² Tamtéž.

⁴³ The EU- Africa Infrastructure Partnership

⁴⁴ European Communities: Interconnecting Africa – The EU-Africa Infrastructure Partnership. Brusel, 2006, str. 3.

regionálními seskupeními v zemích subsaharské Afriky. Jednání by měla být dokončena do konce roku 2007, neboť jak Dohoda z Cotonou praví, nový obchodní režim mezi zeměmi EU a ACP by měl být spuštěn k 1.1. 2008. Kritici často poukazují nejen na asymetrii vzájemně vyjednávaných dohod, ale i na fakt že EK dosud nepřišla s návrhem, jak bude zacházet se státy, které nebudou chtít žádnou dohodu o EPA s EU uzavřít. Tento návrh měla EK zveřejnit již v roce 2004, jak se zavázala v Dohodě z Cotonou. Vzhledem ke silící kritice přijala EK v prosinci roku 2005 rozhodnutí, že zvýší tzv. **rozvojovou pomoc určenou na podporu obchodu** (*trade related assistance*), a to až na 1 mld EUR do konce roku 2010. Členské státy se zavázaly zvýšit tento druh pomoci rovněž až na 1 mld EUR.⁴⁵

Poslední oblast nové africké strategie se týká **investic do lidí**. V úvodu této části se říká, že „úspěšná Afrika potřebuje vzdělanou a zdravou populaci, včetně posíleného postavení žen.“⁴⁶ v oblasti vzdělávání se EU zavazuje nadále podporovat jeden z Rozvojových cílů tisíciletí, tzv. dosažení základního vzdělání pro všechny formou zvýšených investic do vzdělání a podporou mezinárodního programu OSN Vzdělání pro všechny (Education for All). Nový program, který v souvislosti s podporou vzdělanosti v Africe EK vymyslela, nese název **Nyerere Programme**. Měl by se stát obdobou evropského vzdělávacího programu Erasmus, který umožňuje výměnu studentů v rámci evropských univerzit. Nyerere by měl umožňovat výměnu studentů v rámci afrických univerzit, dále vysílání afrických studentů na stáže na evropské univerzity a propojení evropských a afrických univerzit. Stádium realizace tohoto projektu se autorce nepodařilo zjistit. Druhou oblastí je zdravotnictví. Cílem EU je dosáhnout takové podpory africkým státům, aby mohly 15 % svého státního rozpočtu alokovat do sektoru zdravotnictví, a vybudovaly tak fungující a stabilní systémy umožňující přístup k základní zdravotní péči všem Afričanům. Součástí evropské podpory budou i rostoucí příspěvky do mezinárodních fondů, např. na boj s AIDS, tuberkulózou a malárií či podpora přístupu lidí k pitné vodě (**EU Water Initiative**). Součástí této oblasti je i potravinová pomoc zhruba 8 milionům hladovějících Afričanů či prevence migrace, včetně ochrany uprchlíků. Průřezovým tématem v této oblasti se stalo postavení ženy ve společnosti, jenž se podle nové Strategie bude snažit posilovat.

---

⁴⁵ www.africa-cares.org/africa/trade_integration.htm

⁴⁶ Tamtéž, str. 6.

2. VÝZVY PRO ROZVOJOVOU SPOLUPRÁCI ČESKÉ REPUBLIKY

A AFRIKY

Ve středu pozornosti druhé části studie se nacházejí přímé i nepřímé vztahy mezi Českou republikou a Afrikou. Na první pohled se může zdát, že se jedná o dva naprosto rozdílné celky, mezi kterými mohou jen těžko vzniknout rovné vztahy. Za prvé z hlediska velikosti: Afrika je samostatným regionem, ve kterém bude zanedlouho žít stokrát více obyvatel než v České republice. Zadruhé se může zdát, že propastné rozdíly v rozvinutosti neumožní nalézt společnou zkušenost. Průměrná Afričanka nebo Afričan se mohou v některých zemích dožít jen polovičního věku, nikdy se nemusejí naučit číst, nenapijí se pitné vody, mnozí trpí podvýživou a léčitelnými nemocemi. Produkt celého kontinentu je přitom pouze osmkrát vyšší než český. V subsaharské Africe dnes žije více než sedmdesátkrát více obyvatel než v České republice, její domácí produkt je ale dokonce pouze pětkrát vyšší. Cílem této části studie je proto ukázat, že i malé bohaté země se mohou stát katalyzátory podobných změn, jakých nedávno dosáhla východní Asie, aby všichni děti, ženy a muži v Africe mohli plnohodnotně rozvíjet své životy. Nakonec by se snad čtenář mohl domnívat, že v tomto úkolu bude jen obtížné vymanit se z paternalistického přístupu, zvláště pak k „černé“ Africe, jak bývá subsaharská Afrika dosud nazývána. My se pokusíme ve světle nové Strategie nastínit takové cesty pro Českou republiku, které by se opíraly o principy partnerství a vzájemné výhodnosti. Z rozšíření a prohloubení svého přístupu k Africe totiž může Česká republika „mít“ více, než se většinou domníváme.

Struktura druhé části studie je následující. V první kapitole je shrnut současný stav česko-afričských vztahů, se zvláštním zaměřením na rozvojovou pomoc. Analyzuje se zde vývoj objemu a struktury rozvojové pomoci, kterou Česká republika Africe poskytuje, a to jak přímo, tedy bilaterálně, tak i nepřímo, tedy prostřednictvím EU a mezinárodních organizací. Výsledky jsou srovnány s rozvinutými evropskými donory, ke kterým se chce Česká republika přiblížit, a s dalšími novými členskými státy EU, se kterými má mnoho společných rysů. Třetí, závěrečná kapitola se pak soustředí na jednotlivé oblasti, ve kterých by se měla Evropská unie, tedy Komise spolu s pětadvaceti a již brzy sedmadvaceti členskými zeměmi, v Africe angažovat. Současně předkládá návrh, ve kterých oblastech se nachází pro Českou republiku příležitosti a naopak, jaké oblasti spolupráce by měla nechat na zkušenějších donorech. Tato kapitola se opírá o zkušenosti, vyplývající z evaluací některých projektů

zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. Získané poznatky jsou shrnuty samostatně v sérii doporučení pro zahraniční politiku České republiky, s důrazem na rozvoj a evropeizaci.

2.1. Současné česko-africké vztahy a rozvojová spolupráce

2.1.1. Od ideologie přes zapomnění ke globální odpovědnosti

Vztahy střední Evropy a Afriky nebyly ve srovnání s našimi západními sousedy nikdy tak intenzivní jako v koloniálním období i přesto, že na Versailleské konferenci padl nerealizovaný návrh, aby Česká republika dostala do správy bývalou německou kolonii Togo. Tato skutečnost ovšem nijak nesnižuje platnost tvrzení, že tři klíčové hodnoty nové Strategie, jak je představil evropský komisař pro rozvoj Louis Michel, „rovnost, vlastnictví a dialog by měly nahradit vinu a charitu jako určující faktory našeho partnerství“.⁴⁷ Pokud totiž Československo nikdy nemělo kolonie, neznámá to, že by se nikdy v africkém regionu výrazně neangažovalo. Nejvyšší aktivita komunistického Československa v Africe se odehrávala v kontextu studené války. Po krátkém období euforie v polovině 60. let se však Československo vůči zemím začalo chovat oportunně, navazovalo hospodářské vztahy i ideologickými nepřáteli a „v podstatě rezignovalo ba jakoukoliv bezplatnou pomoc africkým zemím“.⁴⁸ Kromě rozvojové pomoci, která skutečně kontinentu prospěla, sovětský satelit později podporoval v subsaharské Africe i ozbrojené konflikty, zvláště pak v Angole, která získala samostatnost až v roce 1975. Pozitivním dědictvím komunistické éry také zůstává nevyužitá (a možná již nevyužitelná) expertíza českých expertů a rozsáhlá síť bývalých studentů českých univerzit a vysokých škol, kteří dodnes hrají významnou roli v navazování kontaktů se zeměmi subsaharské Afriky. V 80. letech minulého století část pomoci, která dosahovala téměř jednoho procenta HDP, směřovala právě do Afriky. Po listopadovém převratu v roce 1989 Československo takřka ze dne na den veškerou, nyní ideologicky zdiskreditovanou pomoc Afrike zastavilo a ponořilo se do vlastních problémů s politickou, ekonomickou a sociální transformací.⁴⁹ Až vstup do OECD v roce 1995 a příprava na vstup do EU Českou republiku přivedly, či možná lépe řečeno přinutily obnovit své programy, nyní již v souladu s principy zkušených dárců.

---

⁴⁷ Michel, L.: *The Strategy for Africa*, s. 7.

⁴⁸ Zídek, P.: *Komunistické Československo a francouzská Afrika 1954-1968*.

⁴⁹ Viz např. Halaxa, P., Lebeda, P.: *Mnohostranná rozvojová pomoc České republiky*.

I přesto zůstávají současné česko-afriické vztahy jsou jen málo intenzivní. Podíl celé Afriky na českém *zahraničním obchodě* se pohybuje kolem 0,5 % jak v dovozu, tak ve vývozu. Podíváme-li se na strukturu českého zahraničního obchodu konkrétněji, zjistíme, že do oblasti subsaharské Afriky Česká republika exportuje přibližně z jedné poloviny stroje a z více než jedné třetiny spotřební zboží. Z regionu naopak dováží z třetiny zemědělské výrobky, třetinu v palivech a nakonec asi šestinu v nerostných surovinách. Ceny většiny primárních komodit přitom na světových trzích dlouhodobě klesají. Pravdou je, že v současné době silný hospodářský růst v Asii tlačí na ceny do takové míry, že směnné relace kontinentu se zlepšují a Afričané si tak mohou za své vývozy nakoupit více potřebných spotřebních a investičních statků. To však nemění nic na faktu, že Česká republika má s Afrikou typickou komoditní strukturu rozvinuté země se zeměmi rozvojovými se všemi dlouhodobými nevýhodami, které rozvojové země udržují v pasti chudoby. Podíl služeb je až na výjimku oblasti dopravy zanedbatelný. Účast Afriky na obchodu České republiky zůstává i tak marginální, což dokumentují následující neaktualizovaná data ke konci roku 2001. V oblasti *pohybu osob* podíl 1677 legálně žijících Afričanů na celkovém počtu více než 1 rok žijících cizinců nepřekročil 0,17 ‰. Z nich 255 zde bylo na studiích nebo na praxi. V kapitálové oblasti a konkrétněji v oblasti přímých *zahraničních investic* je situace obdobná: české investice v subsaharské Africe jsou zanedbatelné a české subjekty vlastnily v subsaharské Africe majetek v hodnotě pouhých 3,6 milionu korun.⁵⁰

V *oblasti politické* je třeba konstatovat, že zájem české zahraniční politiky o Afriku, zvláště pak subsaharskou od roku 1990 klesá. Od roku 1970 Česká republika uzavřela zastupitelské úřady v Guineji, Kongu-Brazzaville, Pobřeží slonoviny, Senegal, Súdán, Ugandě a Zambii. Dodnes si udržela zastupitelské mise v pěti velkých zemích severní Afriky a ke stávajícím zastoupením v Etiopii, Ghaně, Keni, Kongu-Kinshasa a Nigérii přidala za posledních 35 let pouze zastoupení v nově osamostatněných nebo demokratizovaných zemích: Angole, JAR a Zimbabwe.⁵¹ Úřad v Mozambiku, který připadl po dělení federace Slovensku, byl taktéž uzavřen. Žádný český prezident dosud subsaharskou Afriku nenavštívil. Také došlo ke sloučení samostatných odborů Afriky a Blízkého východu na Ministerstvu zahraničí do jedné jednotky a údajně se uvažovalo u uzavření zastupitelského úřadu v Kongu-Kinshasa právě v období, kdy země vyžaduje postkonfliktní obnovu za účelem udržení křehké

---

⁵⁰ Horký, O.: Subsaharská Afrika: faktory ekonomického růstu, s. 5-6.

⁵¹ Viz Zídek, P: Komunistické Československo a francouzská Afrika 1954-1968, s. 242-243; Ministerstvo zahraničí ČR: Diplomatické mise ČR

stability po nedávných volbách, která ovlivňuje celý region velkých jezer.⁵² V *oblasti vzdělávání a výzkumu* lze konstatovat snížení zájmu o afrikanistiku.⁵³ Zároveň však roste zájem o rozvojová studia na pražských i regionálních univerzitách a Česká republika celkem úspěšně implementuje globální a rozvojového vzdělávání na základních a středních školách.

Pokud *kulturní vztahy* pojmem v širším pojetí, alarmující informace o postoji Čechů k Afričanům přináší studie Jany Jirouškové, ačkoli existují částečné pochyby o její vypovídací schopnosti.⁵⁴ Spojení Afričanů a Afroameričanů do jedné skupiny jako objektu výzkumu veřejného mínění českou veřejností je navíc založeno na rasovém vnímání a přehlíží možné kulturní rozdíly mezi obyvateli subsaharské Afriky, severní a latinské Ameriky. Osobní zkušenost s Afričany či Afroameričany měla pouze čtvrtina respondentů a pouze 27 % by jich bylo v zaměstnání ochotných přijmout jako nadřízené, zatímco celých 87 % by je bylo schopno přijmout za podřízené. Autorka výzkumu dále konstatuje, že 73 % dotázaných [Afričanů a Afroameričanů] se setkala s nějakými projevy rasismu, i když pouze [sic] u 7 % se jednalo o fyzické napadení.⁵⁵ Tyto odpovědi mohou být jistě ovlivněny neznalostí, protože čtyři pětiny českých respondentů dotazníkového výzkumu uvedly, že o Africe nemají dostatek informací. Jejich převládajícím zdrojem informací jsou navíc média, která o Africe předkládají především negativní zprávy.⁵⁶ Výsledky výzkumu však hovoří jasně: většina Čechů vnímá Afričany jako sobě podřadné. Na druhou stranu, zvláště mezi mladými lidmi se zájem o Afričany a africkou kulturu zvyšuje, někteří z nich získají osobní zkušenost při pobytech v západní Evropě nebo přímo v Africe jako turisté.

Podpora veřejnosti pro poskytování rozvojové pomoci Africe se zdá být ale paradoxně vysokou. Tematicky i metodologicky srovnatelný publikovaný výzkum veřejného mínění provedený v České republice bohužel neobsahuje otázku preferencí pro geografické zaměření pomoci, nicméně slovenský výzkum veřejného mínění na téma rozvojové spolupráce ukazuje, že 77 % Slováků podporuje pomoc Africe, zatímco pouze 45 % pomoc bývalým zemím Sovětského svazu ve střední Asii. Kromě střední podpory pomoci Balkánu, se kterým má Slovensko úzké vztahy (Srbsko a Černá Hora byly *de facto* jedinou prioritní zemí), výzkum

---

⁵² Vodička, M.: Česká politika nezájmu aneb útěk z Afriky.

⁵³ Horký, O., Rusin, P.: L'Union européenne élargie et le développement de l'Afrique : Comment tenir les engagements du Millénaire ?, s. 3.

⁵⁴ Viz Klvačová, P.: Foreigners in the Light of Research: Analysing Selected Studies about Foreigners in the Czech Republic, 81-82.

⁵⁵ Jiroušková, J.: Integrace Afričanů a Afroameričanů na území České republiky, s. 5-6.

⁵⁶ O rozbití této představy se úspěšně pokusila příloha MF DNES z 29. dubna 2006, věnované Africe v 21. století.

ukazuje, že podpora veřejnosti Afriky se výrazně liší od priorit vlády.⁵⁷ Vzhledem k tomu, že v ostatních oblastech se názor české veřejnosti od slovenské příliš neliší, lze výsledky extrapolovat a s jistou dávkou opatrnosti tvrdit, že i české občanky a občané by upřednostnily více pomoci pro Afriku. Tuto preferenci také dokazují soukromým dárcovstvím, které bohužel není součástí dostupných statistik: nejrozšířenější programy adopce na dálku jak laickými neziskovými organizacemi, tak i církvemi, se realizují právě v subsaharské Africe. Díky zvyšující se informovanosti a naléhavosti celosvětových problémů, lze očekávat, že se bude posilovat i vědomí globální odpovědnosti české veřejnosti za rozvoj Afriky a život kontinentu se bude moci stát pevnou součástí českého politického diskurzu. Politická vůle se totiž ukazuje jako rozhodující faktor nejen v České republice, ale i v historicky blízkém Polsku: jak tvrdí Grzegorz Gruca, ředitel Polské humanitární akce, „polští politici neví mnoho o tom, co se děje za hranicemi Evropy. Pouze někteří vstoupili do Evropského parlamentu a tam zjišťují, že naše odpovědnost nekončí v Evropě.“⁵⁸

2.1.2. Místo Afriky v rozvojové politice ČR a dalších členských zemí EU

V současnosti tak zřejmě není místo Afriky v české rozvojové politice na výši preferencí veřejnosti ani neziskového sektoru. Na podporu kontinentu můžeme navíc uvést i pragmatické argumenty, které reflektuje měnící se i bezpečnostní politika České republiky. Ačkoli „vznik rozsáhlého ozbrojeného konfliktu zasahujícího území České republiky nebo území dalších členských zemí NATO je v předvídatelném časovém horizontu vysoce nepravděpodobný,“ vojenská strategie uvádí, že „přetrvávají a v mnoha případech se i zvyšují bezpečnostní hrozby nevojenského charakteru spojené s přírodními a průmyslovými katastrofami, organizovaným zločinem, legálními i nelegálními rozsáhlými migracemi osob, šířením drog a nebezpečných nakažlivých nemocí, narušením informačních a řídicích systémů a ohrožením veřejného pořádku a majetku občanů.“⁵⁹ Organizovaný zločin, obchod s drogami, teroristické útoky na turistické cíle v severní Africe a migrační tlaky *boat people*, které se stanou hmatatelnější po blízkém vstupu České republiky do schengenského prostoru, jsou bohužel

---

⁵⁷ Inštitút pre verejné otázky: Slovenská verejnosť a rozvojová pomoc: výsledky výskumu verejnej mienky.

⁵⁸ Leszczyński, A: Blair – zbawca Afryki?

⁵⁹ Ministerstvo obrany ČR: Vojenská strategie České Republiky, s. 6 a 7.

spjaty i s africkým kontinentem. Pro srovnání, na tyto témata a pragmatické argumenty se snaží upozornovat i polská média.⁶⁰

Vytrvalý a dosud nevídaný hospodářský růst v Africe, spojený s růstem cen ropy a dalších surovin, kterého dokázaly velice rychle využít Čína, Spojené státy americké a do určité míry i Indie, přitom bezprostředně ovlivňuje i českou ekonomiku, silně závislou na spotřebě neobnovitelných zdrojů energie. V těchto oblastech platí, že připravenost a prevence jsou vždy méně nákladné než *ex post* přizpůsobení se změněné situaci ve světové ekonomice. Zvýšená africká poptávka zároveň představuje i příležitost pro export a investice českých firem, ovšem za splnění předpokladu, že tyto v současném rozvržení sil a strukturálním charakteristikám neoliberálního řádu povedou k oboustranné výhodnosti. Kombinací tří faktorů obchodu, bezpečnosti a rozvojové spolupráce lze dosáhnout výrazného synergického efektu. Česká rozvojová politika tuto skutečnost bohužel nereфлекtuje, což vychází najevo zvláště ve srovnání s ostatními členskými zeměmi EU, EK a dalších donorů.⁶¹ Statistické podklady OECD bohužel oddělují subsaharskou Afriku a systematicky spojují severní Afriku s Blízkým východem, nicméně severní Afrika není obecně příliš důležitou destinací rozvojové pomoci evropských dárců.⁶² Například Česká republika v rámci dvoustranné spolupráce přispěla rozvoji severní Afriky 13 miliony, subsaharské části kontinentu pak 96 miliony korun, tedy sedmkrát více. S výjimkou Polska, které pravděpodobně v souvislosti s mírovou misí EU v Kongu nebo odpuštěním dluhů v roce 2004 alokovalo v Africe dvě pětiny bilaterální pomoci, jsou podíly dalších středoevropských zemí a Řecka velmi nízké. Od méně než půl procenta v Maďarsku dosahují v České republice na Slovensku 6 %. Pobaltské země v Africe na naprosté výjimky vůbec nepůsobí. V souvislosti s nastartováním programové spolupráce je však potřeba zdůraznit, že od počátku tisíciletí se tento podíl v českém případě zdvojnásobil.⁶³ Kromě relativně zaostalého Řecka a Španělska, historicky zaměřeného na region Latinské Ameriky, však u všech starých členů EU tento podíl vždy přesahuje 30 %, v případě Irsku dosahuje 71 % a v případě Portugalska, které se ovšem takřka výhradně zaměřuje na své bývalé kolonie v lusofonní Africe dokonce 92 %. A to přesto, že např. skandinávské země nebo Rakousko s Afrikou žádné historické vazby nepojí. Do budoucna nám může jako poměrně spolehlivé vodítko, jaké místo bude Afrika hrát v rozvojové

---

⁶⁰ Viz Leszczyński, A. Dlaczego Afryce trzeba pomagać.

⁶¹ Viz graf č. 6 přílohy.

⁶² Toto rozdělení často vede k tomu, že pod pojmem Afrika si veřejnost i odborníci v kontextu rozvoje nejčastěji představí pouze východní, západní a jižní část kontinentu, což přes úsilí autorů z hlediska metodologie negativně ovlivňuje i tuto studii.

⁶³ Viz graf č. 7 přílohy.

spolupráci jednotlivých zemí, posloužit výběr prioritních zemí (viz mapa 1 a mapa 2 v příloze). V případě České republiky představovaly africké země podle koncepce z roku 2001 čtvrtinu z dvaceti zemí: Namibie, Angola, Mali, Burkina Faso a Zambie.⁶⁴ Její aktualizace z roku 2004 celkový počet zemí v rámci koncentrace pomoci a přechodu na programovou spolupráci správně snížila na osm s tím, že válkou zničený Afghánistán a Irák budou náležet mezi prioritní země ve střednědobém horizontu. Výběrem neprošla jediná země frankofonní Afriky a pro období 2005-2010 byly zvoleny sousedící země Angola a Zambie, které spolu s Jemenem patří do skupiny nejméně rozvinutých zemí světa podle klasifikace UNCTAD. Jejich podíl na rozpočtu však nepřesáhne 20 % a tento poměr má být zachován nejméně do roku 2008. Je politováníhodné a v příkrém rozporu s deklarovanými cíly české zahraniční rozvojové spolupráce, že jejich „relativní váha v ZRS vychází zejména ze zahraničně-politických a bezpečnostních zájmů ČR a z potenciálu pro vzájemně výhodné vztahy. Při stanovení výše podílu jednotlivých zemí bylo přihlédnuto i k zájmům jednotlivých rezortů v daných zemích.“⁶⁵ Dohromady však obdrží Angola a Jemen po 8 % a Zambie 4 % volných prostředků dvoustranné spolupráce po odečtení nákladů na stipendia, transformační spolupráci, trojstrannou spolupráci, budování kapacit NNO, výdaje na koordinaci a již pokračující projekty, přičemž 25 % z rozdělené částky zamíří do neprioritních zemí. Z neprioritních zemí se na rok 2007 v Africe chystají pouze dvě nová témata „Přístup ke středoškolskému vzdělání pro sirotky a ohrožené skupiny dětí“ v Etiopii, „Podpora národních rezervací a národních parků“ v Senegalu. Nejméně tři desítky dalších projektů budou realizovány mimo kontinent, což dále snižuje celkový podíl Afriky na rozvojové pomoci.

Situace v dalších nových členských zemích není z afrického pohledu optimističtější: pouze jedna ze sedmi prioritních zemí Polska leží v Africe, avšak 10% rozpočtu mohou v několika afrických zemích spravovat přímo zastupitelské úřady. Jedinou polskou prioritní zemí je zde navíc Angola, a proto by bylo možné v rámci visegrádské spolupráce vytvářet součinnost ve tvorbě rozvojových programů. Slovensko zvolilo Mozambik, Súdán a Keňu jako tři ze 13 projektových zemí, maďarské subjekty navíc mohou realizovat své projekty v Etiopii jako jedné z šesti zemí třetí kategorie priorit.⁶⁶ Jelikož v Etiopii realizuje několik projektů i Česká republika, i zde by bylo možné navázat spolupráci. Ostatních osm

---

⁶⁴ Ministerstvo zahraničních věcí ČR: Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002 až 2007, s. 4-5.

⁶⁵ Česká republika: Plán dvoustranné zahraniční rozvojové spolupráce pro rok 2007, s. 4.

⁶⁶ Marinova, B.: ODA priority territories of the EU New Member States and Accession Countries.

pobaltských a středomořských členských zemí nebo balkánských kandidátských zemí nemá mezi svými prioritami jedinou africkou zemi. Ovšem sebelepší relativní pozice Afriky v rozvojových prioritách nemá smysl, dokud se celkové rozvojové rozpočty nebudou do budoucnosti navyšovat. V roce 2010 by nové členské země měly na rozvoj v roce 2010 vydávat 0,17 % svého produktu, Česká republika v roce 2005 dosáhla 0,11 %, avšak tento podíl má do roku 2008 stagnovat, takže splnění cíle je silně ohroženo. Mohla by si vzít příklad z Polska a Slovenska, které ve stejném období svou pomoc téměř či zcela zdvojnásobily, a dosáhly tak podílu 0,12 % na HDP.⁶⁷ Tyto země se však nepotýkají tak naléhavě s nutností reformy stávajícího systému poskytování zahraniční rozvojové pomoci. Ať bude množství vyčleněných prostředků pro Afriku ze státního rozpočtu jakékoli, tím důležitější se jeví, jakým způsobem budou využity. Cestami, jak zvýšit efektivnost česko-africké rozvojové spolupráce se zabývá následující kapitola.

2.2. Relevantní oblasti české zahraniční rozvojové spolupráce v Africe

2.2.1. Rozdělení kompetencí v rozvojové politice mezi EU a členskými státy

Mezera mezi tím, jak by Česká republika měla podporovat rozvoj Afriky, a co činí ve skutečnosti, není problémem omezeným pouze na postkomunistické státy, které po ukončení transformace dosáhly vyššího hospodářského rozvoje a nyní v kontextu vstupu do OECD nebo EU přebírají společnou odpovědnost s rozvinutými zeměmi. Obdobné problémy se týkají všech evropských zemí i samotných Evropských společenství. To lze spatřovat jako hlavní důvod pro přijetí nové Strategie Evropské unie pro Afriku. Komisař pro rozvoj Louis Michel tyto mezery shrnul do pěti skupin: existují mezi politickým zadáním a skutečnými činy obecně, mezi politikami a činy členských států a EK konkrétně, mezi přístupem k severní a subsaharské Africe, mezi spoluprací v oblasti obchodu a rozvoje a nakonec zde leží mezery mezi tradičními sociálně-ekonomickými rozvojovými aktivitami a volbou strategických politických opatření.⁶⁸ Problematika je tedy vícerozměrná a vzhledem k rozmanitosti uvnitř

---

⁶⁷ Vlastní výpočty na základě OECD DAC: 2005 Development Co-operation Report, OECD DAC: DAC Statistics, Českého statistického úřadu a Štatistického úradu Slovenskej republiky. Výše HDP Polska v roce je předpokladem za rok 2005 podle Světové banky.

⁶⁸ Michel, L.: The Strategy for Africa.

afrického i evropského kontinentu je velice obtížné realizovat ambiciózní cíl jednotného rámce politiky mezi Afrikou a Evropou jako celku.

Co se týče základního rámce cílů rozvojové politiky, jak EK, tak i Česká republika se plně hlásí k Rozvojovým cílům tisíciletí OSN, které jsou široce akceptovány představiteli všech zemí. Připomeňme, že se zaměřují přímo na lidský rozvoj: vymýtit extrémní chudobu a hlad, zajistit základní vzdělání pro všechny, šířit zásady rovnosti pohlaví a posílení roli žen, snížit dětskou úmrtnost, zlepšit zdravotní stav matek, bojovat proti HIV/AIDS, malárii a jiným nemocem, zajistit udržitelné životní prostředí. Pouze poslední cíl vytvořit světové partnerství pro rozvoj nemíří přímo na chudé. K těmto cílům však EU přidává dvě další oblasti, které nejsou součástí Rozvojových cílů tisíciletí OSN: správa věcí veřejných a lidská práva s důrazem na témata jako dodržování občanských a lidských práv, včetně rovnosti mezi muži a ženami, sexuálního a reprodukčního práva a práv menšin a dobrovolných či nedobrovolných migrantů.⁶⁹ Tyto oblasti nefigurují v Rozvojových cílech tisíciletí z prostého důvodu, že vládami rozvojových zemí by byly považovány za vměšování se do vnitřních záležitostí. Kritika, že Strategie, která tyto body taktéž obsahuje a rozvíjí, nebyla konzultována s vládami afrických zemí, je tedy oprávněná, avšak právě důraz na tyto hodnoty odlišuje EU od zemí jako je Čína, která *de facto* podporuje porušování základních lidských práv v Súdánu a Zimbabwe, nebo podkopává snahu ostatních donorů snižovat korupci v Angole. EU tedy zhodnotila jako své komparativní výhody témata z obou oblastí a přidává k nim navíc oblast hospodářské spolupráce, kde dominují tato témata: „podpora reforem, regionální integrace, rozvoj zemědělství, rybolovu a soukromého sektoru, přerozdělování příjmů z růstu, sociální odpovědnost podniků, hospodářská spolupráce, výzkum v oblasti rozvoje, energie, informační a komunikační technologie, dopravní síť, infrastruktury a přístup k dopravě“.⁷⁰ Pro srovnání, deklarované cíle české rozvojové politiky, obsažené v posledním oficiálním dokumentu, který vláda přijala v souvislosti se vstupem do Evropské unie, tedy ještě před přijetím Evropského konsensu jsou jmenovitě následující: „snížení chudoby, ekonomicko-průmyslový rozvoj, postupná integrace partnerských zemí do světové ekonomiky, rozvoj zemědělství, rozvoj a upevnění demokracie, lidských práv a řádné správy věcí veřejných, zavedení právních principů, řízení migrace, udržitelný rozvoj s důrazem na jeho environmentální složku a postkonfliktní obnova.“⁷¹

---

⁶⁹ Evropská komise: Evropská rozvojová politika: „Evropský konsensus“, s. 7.

⁷⁰ Evropská komise: Evropská rozvojová politika: „Evropský konsensus“, s. 11.

⁷¹ Česká republika: Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie, s. 1.

Je tedy zřejmé, že se cíle české a evropské rozvojové politiky, tak jak jsou deklarovány, neliší a Česká republika podporuje i dva doplňují pilíře, které se týkají správy a ekonomie. Zásadním problémem bohužel je, že Strategie neumožňuje stanovit, které aktivity jsou nejvhodnější pro členské státy. Komise se podle všeho na rozdíl od nich dokáže snáze přenést přes národní partikulární zájmy a může napomoci koordinaci členských států, zároveň je však sama dárcem, což dává podnět pochybám, zda dokáže sloučit obě obtížné role. Na rozdíl od bývalých koloniálních mocností může působit jako neutrální prostředník v citlivých oblastech, je lépe vybavená pro přeshraniční spolupráci a zaujímá vůdčí roli ve vytváření nových instrumentů, jako jsou například rozpočtové podpory nebo společné programové dokumenty, které by lépe respektovaly potřeby afrických zemí.⁷² Důležitou kapitolou je regionální intergrace, kterou v podstatě vyžaduje po afrických zemích v rámci složitého vyjednávání Dohod o hospodářském partnerství (EPA). Pozitivní roli sehraává i v oblasti kontinentální integrace, o čemž svědčí i společná deklarace mezi Evropskou a Africkou unií z října 2006, která předchozí rok označuje za „rok Afriky a počátek nové éry vztahů mezi Evropou a Afrikou“⁷³. Vybudování a provoz institucí Africké unie podpoří Brusel částkou 55 milionů euro, tedy ročním objemem celé české bilaterální pomoci. V některých oblastech se může stát regionální integrace relevantním tématem i pro jednotlivé dárcy, neboť je především „potřebné posilňovať súčasné a podporovať tvorbu nových regionálnych mechanizmov, ktorých úlohou by malo byť riešenie otázok ľudskej bezpečnosti v regióne,“ protože ve „väčšine prípadov nemá zmysel sa zameriavať pri riešení problémov ľudskej bezpečnosti na jediný štát ako relevantnú jednotku analýzy.“⁷⁴ EU oproti zemím visegrádske skupiny a Slovinska chybí zkušenost z budování Středoevropského sdružení volného obchodu CEFTA, fungujícím na mezivládní úrovni, které se ukázalo jako účinné s minimálním úřednickým aparátem.

Oddělování dvoustranné pomoci, kterou Česká republika přímo realizuje, a mnohostranné pomoci, na jejímž vytváření se podílí finančně a spolurozhodováním v evropských institucích, by však bylo poněkud umělé. Je tak pravdou, že místo Afriky v rozvojové spolupráci, na kterou Česko přispívá a bude přispívat, je důležitější, než se zdá. Alespoň to platí o pomoci severní Africe, jejíž hlavní instrument MEDA je začleněn do obecného rozpočtu. Z českého příspěvku do rozpočtu Evropské komise je totiž 4,68 % započítatelných jako prostředky

---

⁷² Laporte, G.: Changing interests in EU External Relations: Implications for Development.

⁷³ Commission de l'Union africaine – Commission Européenne: Déclaration Conjointe, s. 1.

⁷⁴ Lukáš, I.: Ľudská bezpečnosť a regionálna integrácia v Južnej Afrike: Prípad Juhoafrického rozvojového spoločenstva.

věnované na rozvojovou spolupráci.⁷⁵ Právě tato částka se na celkové rozvojové spolupráci podílí přibližně polovinou. Co se týče zemí subsaharské Afriky jakožto členů skupiny ACP, od roku 2008 by měl stát přispívat do 10. EDF, který je hlavním nástrojem dohody z Cotonou. Vzhledem ke svým zahraničněpolitickým prioritám je však příznačné, že se Česká republika staví proti jeho začlenění do obecného rozpočtu, a to „z důvodů finančních, ekonomicko-průmyslových a teritoriálních.“⁷⁶ Navíc „není za rok 2005 znám případ, že by se zúčastnil některý český podnikatelský subjekt výběrového řízení v rámci jednotlivých programů Evropské komise.“⁷⁷ Nedostatečná kapacita českých subjektů účastnit se evropských tendrů, zvláště pak třeba v oblasti infrastruktury, ve které by mohla mít komparativní výhodu, totiž výrazně oslabuje vlastnictví (v abstraktním smyslu anglického ownership) evropských projektů českou veřejností. Přímé zkušenosti českých subjektů z afrického kontinentu jsou přitom životně důležité pro podporu veřejného mínění i politické reprezentace. Tento problém však lze obrátit a považovat za výzvu, neboť větší důraz na bilaterální pomoc Africe tuto kapacitu posílí a prostředky, které v rámci svého příspěvku do společného rozpočtu Česká republika posílá do Bruselu, posílí i jejich schopnost úspěšně se účastnit se evropských projektů. Evropská komise by však měla toto znevýhodnění nových členských zemí zohlednit a ze společného rozpočtu tyto kapacity rozvíjet. Tomu mohou napomoci i jednotliví zkušení donoři v rámci trilaterální spolupráce na africkém kontinentě. Vodítko k nalezení konkrétních komparativních výhod zemí Evropské unie včetně České republiky nám tedy poskytne spíše rozbor programových dokumentů, konfrontovaných s dosavadními zkušenostmi.

2.2.2. Komparativní výhody České republiky ve světle zkušeností z programových dokumentů, evaluačních misí a transformační zkušenosti

Oficiální dokumenty obecně upravující zahraniční rozvojovou spolupráci nám v tomto úkolu příliš nepomůžou, neboť výběr sektorových priorit odpovídá tradičně gesčním rezortům: jedná se o migraci, průmyslovou podporu, vzdělávání, zdravotnictví, zemědělství, životní prostředí a udržitelný rozvoj. Vzhledem k pozdějšímu vytvoření oddělení transformační spolupráce na Ministerstvu zahraničních věcí seznam nezmiňuje transformační spolupráci.⁷⁸ Z tohoto důvodu je třeba se opřít o programy rozvojové spolupráce České

---

⁷⁵ Česká republika: Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie, s. 4.

⁷⁶ Tamtéž, s. 8.

⁷⁷ Ministerstvo zahraničí České republiky: Hodnocení zahraniční rozvojové spolupráce ČR v roce 2005, s. 10.

⁷⁸ Česká republika: Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie, s. 4.

republiky s prioritním zeměmi Angolou a Zambií. V posledně jmenované byly do roku 2004 realizovány tři projekty v oblasti geologického výzkumu a těžby a tři projekty v oblasti zdravotnictví.⁷⁹ Jak zdravotnictví, tak i těžba patří mezi priority zambijské vlády, kvůli omezenému objemu prostředků byla zvolena pouze oblast zdravotnictví. Je pravda, že intenzivní těžba může devastovat životní prostředí a následně tak chudobu ještě zhoršovat, zároveň ale může výrazně zvýšit objem prostředků pro boj s chudobou. Příklon k oblasti s přímými a viditelnými dopady na Rozvojové cíle tisíciletí je tak zřejmý. Je však překvapivé, že veškeré aktivity v Zambii se opíraly pouze o tradici datující do 60. let minulého století a o projekty jednoho realizátora, jehož hlavní projekt byl v evaluaci hodnocen jako neuspokojivý resp. bez dopadů na snižování chudoby. Jeho další projekty navíc byly *de facto* závislé na přítomnosti českého personálu v Zambii a ani vzdělávání mladých lékařů na klinice nezaručuje přínosy pro chudé kvůli výraznému „odlivu mozků“: polovina lékařů, kteří medicínu v Zambii vystudovali od získání samostatnosti, působí v zahraničí. Oblasti byly navíc definovány celkem úzce, což ve výběrovém řízení na realizaci projektu zvýhodňovalo stávajícího realizátora. Ve střednědobém hledisku se uvažovalo o zapojení i do sektorů zemědělství a dobrou zprávou je, že již v letech 2005-2007 má být realizován projekt „Zvýšení produkce hovězího masa v Západní provincii Zambie“.

Co se týče Angoly, situace není příliš odlišná.⁸⁰ V tomto případě by navíc určitou roli měla hrát odpovědnost České republiky a Slovenska za podporu jedné ze stran konfliktu občanské války: v Angole se stále nacházejí nášlapné miny československé výroby. Dlouhodobé vztahy, realizace investičních celků a velké množství bývalých studentů českých univerzit a vysokých škol jsou jistě pádnými argumenty pro výběr země, která stále prochází postkonfliktní obnovou a kde dvě třetiny populace žijí pod hranicí chudoby, avšak v tomto případě se priority vybíraly podle programového dokumentu na základě jediného, byť úspěšného projektu podpory středního zemědělského vzdělávání v provincii Bié. Vzhledem ke zvyšujícím se příjmům země z ropy, které by mohly zemi umožnit rychlý a viditelný pokrok, se oblast správy ukazuje jako nejpalčivější problém, který by výrazně mohl přispět k rozvoji země. Zvolený postup je však pochopitelný a těžko programovým dokumentům vyčítat větší odvážnost při tehdejší intenzitě vtažů České republiky s oběma zeměmi. Z tohoto

---

⁷⁹ Ministerstvo zahraničních věcí ČR: Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Zambií na období 2006-2001, s. 6-7.

⁸⁰ Ministerstvo zahraničních věcí ČR: Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Angolou na období 2006-2001.

hlediska se systematické naplňování programových priorit v pětiletém období jeví naopak jako klad, zaručující předvídatelnost a kontinuitu české rozvojové spolupráce.

Počet a rozpočet projektů rozvojové spolupráce České republiky realizovaných v Africe sám o sobě nevypovídá o skutečném dopadu na životy Afričanů. Nejspolehlivějším zdrojem, jak vypadá česká pomoc ve skutečnosti, jsou zprávy evaluačních misí, které byly v Africe provedeny od roku 2003 do roku 2005.⁸¹ Z celkového počtu 40 projektů realizovaných v Africe evaluační mise pokryly pouze 11. Závěry nelze bez výjimky zobecňovat, neboť jejich počet je omezený a výběr projektů nebyl náhodný.⁸² Spíše se dá očekávat, že gesční rezorty budou upřednostňovat projekty, o jejichž úspěšné realizaci měly pochyby. Přes nejednotnou metodiku, zvláště pak v počátečních letech, je varovné, že tři z projektů bylo možné hodnotit jako neuspokojivé. Znamená to, že nebyly uskutečněny stanovené cíle, nebo jejich dopady na snížení chudoby nebo udržitelnost do budoucna byly velmi omezené či žádné. V některých případech musely být budoucí neúspěchy zřejmé z projektové dokumentace, pokud by byla vypracována podle dobré praxe projektového cyklu, a neměly být proto schváleny. Nelze však říci, že by se kvalita projektů odvíjela od příslušného sektoru.

Přesto lze realizované projekty v oblasti sociální infrastruktury v africkém kontextu hodnotit jako snazší v tom smyslu, že jejich výstupy jsou ceněné a mohou být dlouhodobě využívány komunitami nebo státní správou: to se týká například vyhledávání zdrojů vody. Navzdory tomu se vyskytly problémy v komunikaci a koordinaci s místními partnery, které vedly k omezeným dopadům projektů. Je vhodné zmínit, že u dvou projektů hrály ve zprostředkování nebo realizaci důležitou roli afričtí absolventi českých univerzit. V obou případech byl projekt hodnocen neuspokojivě, z evaluačních zpráv však nevyplývá souvislost mezi neúspěchem projektů a rolí bývalých absolventů. Jako nezbytný faktor se dále jeví nutná přítomnost zástupce realizátora na místě, ale i pokud je tato podmínka splněna, neznamená to, že by řešila problémy udržitelnosti. Některé projekty, zvláště pak v oblasti zdravotnictví lze proto hodnotit spíše jako pomoc humanitární. Jako zvláště úspěšné se ukázaly projekty, které působily zároveň na několika osách, např. kombinací podpory infrastruktury, školství, zdravotnictví nebo hospodářského rozvoje. Jejich realizace se však v současnosti může potýkat s roztržštěním kompetencí mezi jednotlivé rezorty. Jako perspektivní se do budoucna jeví zejména spolupráce v oblasti středního a vysokého školství.

---

⁸¹ Rozvojové středisko ÚMV: Evaluační zprávy projektů ZRS ČR realizovaných v Africe v období 2003-2005. Autoři srdečně děkují Michaele Burdové, Regině Husákové a Michalovi Procházkovi z Rozvojového střediska ÚMV za technickou pomoci při poskytnutí evaluací a výstupů z databáze projektů ZRS.

⁸² Jeden z projektů se navíc nacházel v počáteční fázi realizace.

Za největší překážku dlouhodobých pozitivních dopadů českých projektů v Africe můžeme beze sporu označit nejistou udržitelnost projektů. Zdá se, že realizátoři často nepřikládali dostatečnou pozornost tzv. *exit strategy*, nebo se jim předání projektu do rukou místních nepodařilo provést. Tento problém vyplývá z nedostatku místních kapacit projekt převzít a dále předávat jeho pozitivní dopady; někdy se ukázalo jako nutné navázat dalším projektem, aby byly přínosy trvale udržitelné. V evaluacích se také objevily případy, kdy nebylo jasné majetkové vypořádání po skončení projektu. Obecně projekty náležely do priorit tak, jak byly definovány v národních strategiích, nicméně právě v Africe, která se potýká se často slabou veřejnou správou, je potřeba navíc navázat kontakty na vyšší administrativní úrovni, výsledky projektu propagovat u příjemců a dalších zúčastněných aktérů. Objem prostředků, které Česká republika v Africe vynakládá, je oproti zkušeným dárcům podstatně nižší, a proto se možnost zvyšování absorpčních kapacit samotné veřejné správy jeví jako nejistá. Samotné posilování kapacit státní správy, podpora občanské společnosti, rovnoprávnost mužů a žen a udržitelnost životního prostředí jsou sice průřezovými tématy pro obě africké země (spolu s odminováním postkonfliktních oblastí v Angole), jejich začlenění však minulosti bylo spíše formální.

Současné zaměření na sociální infrastrukturu se proto zatím jeví jako vhodné, ale v budoucnosti by se Česká republika měla zaměřit i na další pilíře evropské strategie. Jejich důležitost se jasně ukazuje, pokud zvolíme za příklad Namibii, která je zemí s největšími sociálními nerovnostmi na světě. Česká republika by se neměla soustředit pouze na přímý boj proti chudobě, ale všimnout si také problému bohatství, který si za příznivých hospodářských podmínek mohou přivlastňovat nejen národní elity, ale také další aktéři, zvláště pak nadnárodní společnosti, které v regionu operují a mohou porušovat lidská práva místních obyvatel. Situace růstu navíc vytváří vysoký tlak na životní prostředí. Dobrá správa a oblast životního prostředí tak budou i v budoucnosti získávat na důležitosti a Česká republika by se měla začít připravovat na aktivity i v této oblasti. V oblasti bezpečnosti je k tomu dokonce vázána: do roku 2007 by měla schopna účastnit se „v jedné alianční, unijní nebo koaliční operaci na prosazení míru až brigádním úkolovým uskupením v počtu do 3000 osob po dobu maximálně šesti měsíců bez rotace“.⁸³ Polská účast na misi EU v Kongu se setkala s úspěchem i přes nedostatek prostředků, které na misi vyčlenila Evropská unie a samotná polská armáda ve srovnání s armádami zkušených členských zemí.⁸⁴ V oblasti hospodářské a obchodní spolupráce může Česká republika navázat na dobré jméno českých výrobků

---

⁸³ Ministerstvo obrany ČR: Vojenská strategie České Republiky, s. 9.

⁸⁴ Jagielski, W.: Polscy żołnierze świątyni w Kongu

z období před rokem 1989 a může také využít zkušeností z ostatních regionů, kde již realizuje projekty např. v oblasti posilování exportních kapacit. To je nesmírně důležitá součást evropské strategie, protože nejméně rozvinuté země, mezi které Angola, Zambie nebo Etiopie patří, nejsou schopny využít preferenčního nakládání v přístupu na evropský trh. Česká republika má cenné zkušenosti s vyjednáváním asymetrických asociačních obchodních dohod z období před vstupem do EU, zvláště aktuální v období vyjednávání EPA, a i ty by mohla využít ve svých projektech.

Poslední oblastí komparativních výhod České republiky je zkušenost příjemce zahraniční pomoci a transformační zkušenost. Kvůli odlišnému vývoji afrických zemí oproti evropským a asijským centrálně plánovaným ekonomikám lze některé poznatky aplikovat pouze na transformující se země, jiné lze ovšem aplikovat i na samotnou rozvojovou pomoc: nedávno vypracovaná studie, věnovaná České republice jako příjemci pomoci, ukázala následující zjištění: zahraniční pomoc je pouze katalyzátorem změn vycházejících zevnitř země, pomoc musí být vyžadovaná místními aktéry, v oblasti správy nelze exportovat hotová řešení, hospodářská pomoc by měla být podmíněna institucionálními změnami, tzv. strategie odchodu by měla být jasně a předem oznámena. Dále se jako přínosná ukázala praxe využití zastupitelských úřadů v zemi příjemce stejně jako fakt, že na programování nejúspěšnějších projektů se příjemci sami podíleli. Z hlediska mezikulturního dialogu lze zdůraznit, že dárci nesmí podceňovat znalosti příjemce, sám současně nesmí přeceňovat své vlastní znalosti. A v neposlední řadě podpora musí vždy mířit na konečné příjemce a pokud možno neposilovat příliš prostředníky.⁸⁵ Částečně zde nacházíme trendy obsažené ve výše analyzovaných dokumentech Evropské komise, což pouze zvyšuje relevanci přenosu některých transformačních zkušeností na Afriku. Shrneme-li, objektivní podmínky a zkušenosti České republiky svědčí pro zachování kontinuity aktivit především v sociální oblasti, v budoucnosti však bude nutné působit i na strukturální podmínky, aby přínosy projektů v Africe mohly být do budoucnosti zachovány.

---

⁸⁵ Mareš, P., Kreuzigerová, P., Marian, J.: Zahraniční pomoc v Česku a Československu po listopadu 1989: cíle, formy a výsledky.

ZÁVĚR

Přístup ES/EU k rozvojovým zemím prošel od počátků evropské ekonomické integrace relativně podstatnou změnou. Již v Římských dohodách, resp. v Prováděcí dohodě o přidružení zámořských zemí a výsostných zemí byly upraveny hospodářské vztahy mezi státy EHS a tehdy ještě francouzskými koloniálními územími a Madagaskarem. Nová forma mezinárodních ekonomických vztahů dostala oficiální název přidružení a představovala „zvláštní vztahy“ mezi oběma skupinami zemí. Dohoda z Yaoundé z roku 1963 poprvé kodifikovala orgány vzájemné spolupráce, čímž povýšila formu mezinárodní ekonomické spolupráce mezi oběma skupinami zemí na formu mezinárodní ekonomické integrace – do té doby nevídanou formu, jelikož se jednalo o státy různé ekonomické úrovně. Sepsáním první dohody z Lomé mezi státy ES a tehdy nově utvořenou skupinou zemí ACP v roce 1975 získala tato nová forma spolupráce zcela ojedinělý charakter a začala být mnohými odborníky považována za specifickou formu mezinárodní ekonomické integrace, a to nejen díky tomu, že probíhala mezi rozvojovými a rozvinutými ekonomikami. Její specifičnost spočívala také tím, že se snažila unikátním způsobem mísit formy a metody integrace určené pro jednotlivé skupiny zemí (v závislosti na jejich ekonomickém rozvoji). Hodnocení období dohod z Lomé (trvalo 25 let) ale nevychází příliš příznivě. Hospodářská situace mnoha zemí ACP se zhoršila a výsledky spolupráce zůstaly v mnoha případech daleko za očekáváním. Kromě někdy až dramatického politického či ekonomického vývoje zemí ACP v průběhu tohoto období patří mezi příčiny tohoto stavu i nevhodně zvolená forma spolupráce mezi oběma skupinami zemí. Zjednodušeně lze konstatovat, že specifická forma ekonomické integrace zcela nedostatečně respektovala specifika vývoje rozvojových zemí a z toho plynoucí i specifika mezinárodní ekonomické integrace mezi dvěma skupinami zemí, které se nacházejí na odlišném stupni ekonomického vývoje.

Již na počátku 90. let, zejména v souvislosti s přijetím smlouvy o založení EU z Maastrichtu, se začalo otevřeně hovořit o nutnosti změnit přístup k rozvojovým zemím – k zemím subsaharské Afriky, resp. k zemím ACP obzvlášť. Původně kladený důraz na hospodářskou spolupráci, vzájemný obchod či postupně na rozvoj průmyslu a zemědělství se začal měnit na zdůrazňování konceptu trvale udržitelného rozvoje či odstraňování chudoby. Počet oblastí spolupráce narůstal a měnil se i charakter jejích nástrojů. Neméně podstatnou změnou bylo i jiné chápání vzájemného obchodu, který se z hlavních oblastí spolupráce přemístil do kategorie nástrojů rozvojové spolupráce. V roce 2000 byla podepsána dohoda

z Cotonou, jejíž název „dohoda o partnerství“ signalizuje určitý posun v rozvojovém myšlení EU. Do popředí zájmu se dostal jedinec a jeho kvalita života a současně důraz byl kladen i na jeho nezastupitelnou roli ve vývoji země. Dohoda přinesla řadu novinek, např. V oblasti politické, obchodní či hospodářské spolupráci a současně i řadu nově vytvořených nástrojů. Představovala a dodnes představuje určitý model vztahů mezi rozvojovými a rozvinutými ekonomikami, obecně nazývaný jako model rozvojové spolupráce nebo-li spolupráce směřující k rozvoji.

Lze říci, že především díky platnosti nové dohody z Cotonou byla veřejnost překvapena, když v polovině roku 2005 EK představila nový dokument s názvem Strategie EU vůči Africe. Tento nový dokument představuje vizi EK o rozvoji tohoto nejhudšího regionu světa a zaměřuje se na ty oblasti spolupráce, ve kterých by EK, resp. celá EU mohla zúročit své zkušenosti a navíc přispět svými finančními prostředky. Nejedná se co do objemu o rozsáhlou strategii, ale její přínos lze spatřovat především v politické jednotě a odhodlání, které tímto dokumentem EK demonstrovala, byť ji k tomu vedly či donutily jakékoliv důvody. Pozitivně lze hodnotit i první pokus o celistvou strategii přístupu k danému rozvojovému regionu, která respektuje pravidla moderního koherentního přístupu. Nová Strategie ale zcela nejasně definuje své postavení vůči ostatním relevantním dokumentům týkajícím se oblasti subsaharské Afriky či její severní části. Z pohledu autorů této studie je největším nedostatkem nové strategie nerespektování plánů rozvoje navržených africkými představiteli a naprostá absence komunikace s dalšími aktéry. Jedině společné úsilí může vést k efektivnímu cíli, na němž by měly participovat obě strany. Dobrou zprávou však je, Strategii oficiálně podporuje Africká unie, která má do budoucna rostoucí potenciál řešit společné problémy celého kontinentu a překonat mezeru mezi severní a subsaharskou Afrikou.

Česká republika zůstává pochopitelně příliš malým hráčem, aby přivedla celou Afriku na cestu udržitelného rozvoje. Důraz na politické a obchodní zájmy v české zahraniční politice se odráží v malé alokaci prostředků kontinentu, se kterým středoevropský region nikdy neměl kromě období socialismu těsné vztahy. Tím, že nová Strategie shrnuje poslední trendy v přístupu k rozvoji ve třech pilířích, ukazuje, že cílení projektů české rozvojové spolupráce přímo na Rozvojové cíle tisíciletí, zvláště pak v oblasti zdravotnictví, školství a zemědělství, je správné. Zároveň však přivádí pozornost k dalším oblastem, ve kterých se Česká republika zatím prakticky neangažuje: v prvé řadě se jedná o dobrou správu a prevenci konfliktů, které by do budoucna mohly působit jako překážky efektivnosti českých rozvojových projektů. Posledním pilířem, který by Česká republika měla posílit, je obchodní a hospodářská spolupráce a odpovídající začlenění soukromých firem do výstavby a obnovy africké

infrastruktury. Z hlediska teritoriálního zaměření rozvojové spolupráce je současné cílení na nejméně rozvinuté regiony Angoly, Etiopie, Namibie a Zambie z hlediska dopadů na snižování chudoby optimální, pro větší synergický efekt však bude nutné programy spolupráce s Afrikou prohloubit, rozšířit a lépe se koordinovat s ostatními dárci.

Takové jsou klady a příležitosti pro Českou republiku jako jednoho z plnohodnotných členů EU. Kromě technické stránky věci, která se zaměřuje na větší efektivitu ve vynakládání veřejných prostředků na zahraniční rozvojovou spolupráci, je však nutné zdůraznit, že více prostoru pro rozvoj Afriky v českém povědomí, veřejném prostoru a politickém diskurzu znamená také možnost získat alternativní pohled na náš vlastní vývoj, a získat tak vodítka k našemu vlastnímu směřování a rozvoji, který byl po dlouhé období transformace zahleděn pouze na členství v Evropské unii a zanedbával zásadní globální hrozby a příležitosti, kterým dnes čelíme. Tvrdil by-li někdo, že tento cíl je příliš ambiciózní a že pro hlubší spolupráci České republiky a Afriky nejsou dostatečné předpoklady, necht' se podívá na skandinávské země nebo třeba Irsko, které také neměly s africkými zeměmi úzké koloniální vztahy a dnes v mnoha směrech slouží jako modely příkladné rozvojové spolupráce. Skutečnými sousedy se lidé ani země nerodí, ale teprve stávají.

DOPORUČENÍ PRO ČESKOU ZAHRANIČNÍ POLITIKU VŮČI AFRICE V KONTEXTU ROZVOJE A EVROPEIZACE

Po zhodnocení nových trendů rozvojové politiky EU, důsledků, které vyplývají ze Strategie EU pro Afriku, současné rozvojové politiky České republiky vůči Africe a komparativních výhod České republiky v oblasti rozvoje, doporučujeme české zahraniční politice provést desatero následující opatření:

- **Zvyšovat váhu kritéria snižování chudoby v rozvojové politice** České republiky ve srovnání s politickými, obchodními a bezpečnostními zájmy, pro které jsou v národní i evropské politice určeny další instrumenty (ekonomická diplomacie, transformační spolupráce, Evropská politika sousedství apod.).
- Po skončení platnosti pětiletých programů rozvojové spolupráce v roce 2010 přehodnotit seznam prioritních zemí zahraniční rozvojové spolupráce, případně v kontextu navyšování prostředků dvoustranné spolupráce a možného ukončení relevance projektů ve střednědobých prioritních zemích (Irák a Afghánistán) **uvažovat o doplnění seznamu prioritních zemí o další zemi subsaharské Afriky**, ve které jsou úspěšně realizovány české projekty (Etiopie nebo Namibie),
- **Pokračovat v působení v sektorech přímo ovlivňujících Rozvojové cíle tisíciletí** (zdravotnictví, školství, sociální infrastruktura, zemědělství, životní prostředí) a postupně zvyšovat důraz na další dva pilíře Strategie Evropské unie pro Afriku (bezpečnost a dobrá správa, podpora hospodářského rozvoje, obchodu a infrastruktury)
- Při vyhodnocování projektů zahraniční rozvojové spolupráce **obzvláště dbát na udržitelnost projektů rozvojové spolupráce v Africe** a za tímto účelem posilovat participaci na formulaci priorit a vlastnictví projektu místními aktéry.
- **Posilovat oboustranně výhodnou politickou, kulturní, hospodářskou a obchodní spolupráci České republiky s africkými zeměmi**, rozvíjet povědomí o Africe mezi českou veřejností, podporovat africká studia a udržovat, případně rozvíjet síť a kapacity českých zastupitelských úřadů v Africe.
- Ve spolupráci s donory, kteří mají bohaté zkušenosti s působením v Africe, **upřednostňovat trojstranné projekty za účelem získání expertízy a posilování kapacit realizátorů projektů rozvojové spolupráce na africkém kontinentu**, zvláště

pak v oblasti dobré správy a ochrany lidských práv, konzultovat své projekty s ostatními donory.

- V zemích severní a subsaharské Afriky **začít využívat získané zkušenosti z oblasti dobré správy, regionální integrace, ochrany lidských práv a posilování obchodních kapacit**, které čeští realizátoři získali v ostatních regionech.
- Kromě obecných závazků navyšování prostředků rozvojové spolupráce **směřovat k plnění společného závazku Evropské unie věnovat Africe polovinu navýšení prostředků** pro rozvojovou politiku i na národní úrovni.
- V rámci jednání o 10. EDF **podporovat zapojení českých subjektů do projektů v zemích ACP** na národní úrovni a po Evropské unii vyžadovat odpovídající facility.
- Ve formulaci národních, spoluvytváření evropských politik a působení v mezinárodních organizacích **brát v potaz dopady souvisejících politik na africké země**, se zvláštním důrazem na evropskou obchodní a zemědělskou politiku, národní imigrační politiku a globální politiku ochrany životního prostředí, které negativně ovlivňují nejchudší obyvatele planety, zvláště pak na africkém kontinentu.

SEZNAM LITERATURY

- [1] 6th EU-Africa Ministerial Meeting – The final communique. Vídeň, květen 2006.
- [2] Accord de partenariat ACP-EU signé à Cotonou le 23 juin 2000. Bruxelles, Le Courrier, no. spécial, září 2000, část I, hlava I, čl. 1, 2 a 6.
- [3] Adamcová, L.: Ekonomické vztahy Evropské unie a rozvojových zemí – utváření rozvojové politiky EU. In: Holub, A. a kol.: Česká ekonomika na cestě do Evropské unie (se zaměřením na mezinárodní podmínky). Institut integrace České republiky do evropské a světové ekonomiky, Praha, 2003, str. 211-236.
- [4] Adamcová, L. a kolektiv: Úvod do rozvojových studií. VŠE Praha, 2006.
- [5] Balassa, B.: Teorie ekonomické integrace. Nakladatelství Svoboda, Praha, 1966, str. 51.
- [6] Commission de l'Union africaine, Commission Européenne: Déclaration Conjointe. Addis-Abeba, 2.10.2006.
- [7] Cox, A., Chapman, J.: The European Community External Cooperation Programmes – Policies, Management and Distribution. Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg, 1999.
- [8] Česká republika: Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie. Příloha usnesení vlády č. 302, 31.3.2004.
- [9] Česká republika: Plán dvoustranné zahraniční rozvojové spolupráce pro rok 2007. Příloha usnesení vlády č.686, 7.6.2006.
- [10] ECDPM: Assesment of the EC Development Policy. European Centre for Development Policy Management/Overseas Development Institute, Maastricht/Londýn, 2005.
- [11] EU Strategy for Africa: Towards a Euro-African pact to accelerate Africa's development, EC, Brussels, 12.10.2005, COM(2005) 489 final.
- [12] EU-Africa Ministerial Meeting Bamako. Brussels, prosinec 2005, č. C/05/345.
- [13] European Commission and OECD: Donor Atlas 2006 – Volume I: Maliny the official assistance. Brusel, 2006, str. 19.
- [14] European Commission: Governance in the European Consensus on Development: Towards a harmonised approach within the European Union. COM (2006) 426 final, str. 11-12.

- [15] European Communities: Interconnecting Africa – The EU-Africa Infrastructure Partnership. Brusel, 2006, str. 3.
- [16] European Communities: The African Peace Facility. DG Development, Brusel, červenec 2006, str. 4.
- [17] European Community's Development Policy – Statement by the Council and the Commission, Brusel, 2000.
- [18] Evropská komise: Evropská rozvojová politika: „Evropský konsensus“. Sdělení KOM(2005) 312 v konečném znění, 31.7.2005.
- [19] Evropská komise: Strategie EU pro Afriku: k Evropsko-africkému paktu zaměřenému na urychlení rozvoje Afriky. Sdělení KOM(2005) 489 v konečném znění, 12.10.2005.
- [20] Goldstein, A., Pinaud, N., Reisen, H., Chen, X.: China and India: What's in it for Africa? OECD Development Centre, Paříž, 2006.
- [21] Granell, F.: La coopération au développement de la Communauté Européenne. Institut d'Etudes Européennes, Université de Bruxelles, 2005.
- [22] Grimm, S., Gillson, I.: EU trade partnerships with developing countries. In: European Development Co-operation to 2010. Overseas Development Institute, Londýn, 2004. ISSN – 1465-2617.
- [23] Halaxa, P., Lebeda, P.: Mnohostranná rozvojová pomoc České republiky. Mezinárodní politika, duben 1998, s. 7-9.
- [24] Holub, A. a kol.: Mezinárodní ekonomická integrace „Třetího světa“. SPN, Praha, 1977.
- [25] Horký, O., Rusin, P.: L'Union européenne élargie et le développement de l'Afrique : Comment tenir les engagements du Millénaire ? Policy brief. CEFRES/Ústav mezinárodních vztahů, Praha, 2006.
- [26] Horký, O.: Subsaharská Afrika: faktory ekonomického růstu. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická, Praha, 2004.
- [27] Inštitút pre verejné otázky: Slovenská verejnosť a rozvojová pomoc: výsledky výskumu verejné mienky, květen 2005. Dostupné z:
<http://www.slovakaid.mfa.sk/index.php/filemanager/download/302/Výsledky%20prieskumu%20IVO.pdf>

- [28] Jagielski, W.: Polscy żołnierze świątyni w Kongu. *Gazeta Wyborcza*, 20.6.2006. Dostupné z: <http://serwisy.gazeta.pl/swiat/1,34226,3534585.html>.
- [29] Jiroušková, J.: Integrace Afričanů a Afroameričanů na území České republiky. In: Uherek, Z. (Ed.): *Integrace cizinců na území České republiky*. Akademie, Praha, 2003.
- [30] Joint statement by the Council and the representatives of the governments of the member states meeting within Council, the European Parliament and the Commission “The European Consensus on Development“, Brusel, 2005.
- [31] La Convention de Lomé II. Bruxelles, CEE, Information Coopération-Developpement, No 194/X/80-FR.
- [32] Klvačová, P.: Foreigners in the Light of Research: Analysing Selected Studies about Foreigners in the Czech Republic. In: Szczepaniková, A., Čaněk, M., Grill, J. (ed.): *Migration Processes in Central and Eastern Europe: Unpacking the Diversity*. Praha: Multikulturní centrum.
- [33] La Convention de Lomé III. Bruxelles, Le Courrier ACP-CEE, leden – únor 1985, č. 89.
- [34] La Convention de Lomé IV. Le Courrier ACP-CE, Bruxelles 1990, č.120.
- [35] Landa, V.: Přidružení rozvojových zemí k Evropskému hospodářskému společenství. Praha, EÚ ČSAV 1977, IPE č.125.
- [36] Laporte, G.: Changing interests in EU External Relations: Implications for Development. Příspěvek na konferenci Foreign policy: between profits and principles. Do norms play any role in foreign policy making?, Praha, 8.11.1006.
- [37] Leszczyński, A.: Blair – zbawca Afryki? *Gazeta Wyborcza*, 20.6.2006. Dostupné z: <http://serwisy.gazeta.pl/wyborcza/1,34474,2777438.html>.
- [38] Leszczyński, A.: Dlaczego Afryce trzeba pomagać. *Gazeta Wyborcza*, 10.7.2005. Dostupné z: <http://serwisy.gazeta.pl/wyborcza/1,34474,2813268.html>.
- [39] Lister, M.: *The European Union and the South*. Routledge, Londýn, 1997.
- [40] Lockhart, S.: From aid effectiveness to development effectiveness: strategy and policy coherence in fragile states. Working paper, Overseas Development Institute, Londýn, 2005.

- [41] Lukáš, I.: Ľudská bezpečnosť a regionálna integrácia v Južnej Afrike: Prípady Juhoafrického rozvojového spoločenstva. Dostupné z:
http://www.amo.cz/cz/vyzkumne_centrum/publikace/index.php?ID=&IDp=254&tema=studie.
- [42] Mareš, P., Kreuzigerová, P., Marian, J.: Zahraniční pomoc v Česku a Československu po listopadu 1989: cíle, formy a výsledky. Asociace pro mezinárodní otázky, Praha, 2006. Dostupné z: **<http://www.amo.cz/publikacefiles/AMO-ZahranicniPomocCR-DelsiShrnuti.doc>**.
- [43] Marinova, B.: ODA priority territories of the EU New Member States and Accession Countries. Dostupné z:
http://www.trialog.or.at/docs/oda_priority_countriesnov05.pdf.
- [44] Michel, L.: The Strategy for Africa. Proslov k Evropskému parlamentu, Brusel, 12.10.2005.
- [45] Ministerstvo obrany ČR: Vojenská strategie České Republiky. Agentura vojenských informací a služeb, Praha, 2004.
- [46] Ministerstvo zahraničních věcí ČR: Diplomatické mise ČR. Dostupné z:
<http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/EncTemata.asp?IDT=53>.
- [47] Ministerstvo zahraničních věcí ČR: Hodnocení zahraniční rozvojové spolupráce ČR v roce 2005.
- [48] Ministerstvo zahraničních věcí ČR: Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002 až 2007, Praha, 2001.
- [49] Ministerstvo zahraničních věcí ČR: Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Angolou na období 2006-2001. Dostupné z:
<http://www.rozvojovestredisko.cz/files/angola.pdf>.
- [50] Ministerstvo zahraničních věcí ČR: Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Zambíí na období 2006-2001. Dostupné z:
<http://www.rozvojovestredisko.cz/files/zambie.pdf>.
- [51] OECD DAC: DAC Statistics. Elektronická databáze. Dostupné z:
<http://www.oecd.org/>.
- [52] OECD DAC: 2005 Development Co-operation Report. OECD, Paříž, 2006.

- [53] Rozvojové středisko ÚMV: Evaluační zprávy projektů ZRS ČR realizovaných v Africe v období 2003-2005.
- [54] Smlouva o založení ES. Bruxelles-Luxembourg, EEC 1993, Praha, Victoria publishing, 1994.
- [55] Stálá mise České republiky při OECD: Podrobné statistiky zahraniční rozvojové spolupráce ČR za roky 1999-2004. Dostupné z:
http://www.rozvojovestredisko.cz/files/czechodastats_99-04.xls.
- [56] Stálá mise České republiky při OECD: Podrobné statistiky zahraniční rozvojové spolupráce ČR za roky 2000-2005. Dostupné z:
http://www.rozvojovestredisko.cz/files/czechodastats_2000-05.xls.
- [57] Stokke, O., Hoebink, P.: Perspectives on European Development Co-operation. Routledge, Londýn, 2005.
- [58] The Fourth ACP-EEC Convention signed at Lomé on 15 December 1989, Official Journal L 229 , 17/08/1991.
- [59] Vodička, M.: Česká politika nezájmu aneb útěk z Afriky. MF Dnes, 29.4.2006.
- [60] Zídek, P: Komunistické Československo a francouzská Afrika 1954-1968. Dizertační práce, Univerzita Karlova, Praha, 2003.

Seznam tabulek a schémat

Seznam tabulek

Tabulka 1: Obchod mezi zeměmi ACP a ES (v mil. ECU) 15

Tabulka 2: Vývoj vzájemného obchodu mezi ES/EU a zeměmi ACP v letech 1980..... 15

Seznam schémat

Schéma 1: Základní pilíře dohod o přidružení z první etapy (1958-1974) 9

Schéma 2: Časový a právní rámec první a druhé etapy přidružení zemí ACP 14

Schéma 3: Hlavní témata spolupráce v dohodách z Lomé I, II a III..... 18

Schéma 4: Hlavní témata spolupráce dohody z Lomé IV 19

Schéma 5: Rozdíly mezi hospodářskou spoluprací, resp. integrací a rozvojovou 22

Seznam zkratk

ACP	Státy Afriky, Karibiku a Pacifiku
DAC	Výbor pro rozvojovou spolupráci
EBA	Všechno kromě zbraní
EDF	Evropský rozvojový fond
EHS	Evropské hospodářské společenství
EK	Evropská komise
EPA	Dohody o hospodářském partnerství
ES	Evropská společenství
EU	Evropská unie
EUR	Evropská společná měna euro
HDP	hrubý domácí produkt
MDG	Rozvojové cíle tisíciletí
ODA	Oficiální rozvojová pomoc
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci
OSN	Organizace spojených národů
STABEX	System na stabilizaci exportních příjmů
SYSMIN	System na podporu těžby nerostných surovin